

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การทบทวนเอกสาร ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก
ที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ”

“The Literature Review on Services and Facilitates for Supporting
Daily Life of the Elder”

สัญญาเลขที่ TGRI 54010

โดย

รศ. ณรงค์ ใจหาญ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ได้รับทุนสนับสนุนโดย

แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ:

พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมคุณภาพ (สสส.)

พฤษภาคม 2554

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการ “การทบทวนเอกสาร ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก
ที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ”
“The Literature Review on Services and Facilitates for Supporting
Daily Life of the Elder”
สัญญาเลขที่ TGR1 54010

โดย
รศ. ณรงค์ ใจหาญ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ได้รับทุนสนับสนุนโดย
แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ:
พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมคุณภาพ (สสส.)
พฤษภาคม 2554

บทคัดย่อ

โครงการ “การทบทวนเอกสาร ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ” มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์กฎหมาย และกฎกระทรวง ที่เกี่ยวข้องกับการที่ผู้สูงอายุในการได้รับบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตทั้งในที่สาธารณะและที่อยู่อาศัย ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการให้บริการ และบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุนั้น

ผลการศึกษา พบว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุนั้นได้กำหนดมาตรการไว้ชัดเจนในกฎกระทรวงเพื่ออำนวยความสะดวกในที่สาธารณะ แต่ยังไม่ได้กำหนดในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ และมีปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง รวมทั้งการขาดความรู้ในสิทธิของผู้สูงอายุ

ส่วนการจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบางแห่งประสบความสำเร็จและมีความร่วมมือกับเครือข่ายชุมชนผู้สูงอายุ จนเป็นแบบอย่างได้ แต่ในบางแห่งยังมีปัญหาอุปสรรคและขาดการสนับสนุนทางงบประมาณ การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การปรับปรุงกฎหมาย จึงควรมีการกำหนดมาตรฐานการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุในอาคาร และจัดทำคู่มือในการปฏิบัติ รวมถึงการรณรงค์ในเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุให้มากขึ้น

Abstract

The Research Project reviewing document on “The services and facilities that contribute to the daily lives of the elderly ”is intended to analyze the laws and ministerial regulations related to the elderly in obtaining services and facilities in existence, both in public and residential. As well as problems in receiving services. In addition, the role of local governments in providing services to the elderly decay.

The study found that the law relating to the service and arrange facilities for the elderly such measures as defined in the ministerial regulations to facilitate the public But not defined in the arranged facilities in the building housing the elderly. And problems in enforcing the law seriously. Including lack of knowledge of the rights of the elderly. The management of local government had been successful in some areas and had been working with the elderly community network. But there are some problems of management, lack of budget support and coordination with relevant agencies. As Legal reforms, there should be providing standards to organize facilities for the elderly in his or her home. It should be issued a manual of protection and providing elderly rights for the official and others to enforce elderly rights in practice. As well as to increase campaigning on the rights of the elderly.

กิตติกรรมประกาศ

งานศึกษาวิจัยฉบับนี้ เป็นการรวบรวมเอกสารและสรุปผลการสัมมนาในกลุ่มย่อยของเครือข่ายชุมชนผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมาประมวลและสังเคราะห์ในการให้บริการและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอต่อที่ประชุมระดับชาติเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงกฎหมาย กฎกระทรวงหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษานี้ไม่อาจสำเร็จลงได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากแผนงานสร้างเสริมคุณภาพ (สสส.) และการประสานงานของเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ในการให้ข้อมูลและร่วมในการจัดการสัมมนา ทำให้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเสร็จสิ้นตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ศศิพัฒนา ยอดเพชร ที่กรุณาร่วมในการสัมมนา กลุ่มย่อย รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้เขียนงานวิจัยอันเป็นแนวทางให้ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางวิเคราะห์ สังเคราะห์ในรายงานฉบับนี้

ผู้ศึกษาหวังว่าผลการศึกษาในรายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากฎหมายผู้สูงอายุและการพัฒนาแนวทางการให้บริการและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุของไทยเพื่อให้มีการดำเนินงานตามมาตรฐานสากล และสอดคล้องกับวัฒนธรรมของไทยอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ทั้งนี้ผลดีจากงานศึกษานี้ขอมอบให้แก่ผู้ที่มีส่วนผลักดันและก่อให้เกิดผลงานนี้ทั้งหมด ส่วนข้อบกพร่องของข้อมูลและการวิเคราะห์ในรายงานฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอยอมรับว่าเป็นความผิดพลาดของผู้ศึกษาแต่เพียงผู้เดียว และขออภัยมา ณ ที่นี้

ณรงค์ ใจหาญ

พฤษภาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	iii
Abstract	iv
กิตติกรรมประกาศ	v
สารบัญ	vi
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ผลการศึกษา	4
1. นิยามศัพท์ทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	4
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สาธารณะที่สอดคล้องกับผู้สูงอายุในพื้นที่	8
3. กฎหมายผังเมือง และภูมิสถาปัตยกรรมที่คุ้มครองความปลอดภัยและ อำนวยความสะดวกของผู้สูงอายุ	14
3. ข้อบังคับ/กฎหมายหมู่บ้านจัดสรรที่เกี่ยวข้องกับ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ	26
4. การออกแบบและการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.	28
5. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ เพื่อจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุในสังคมเมืองและชนบท	35
บทสังเคราะห์	
I. การแก้ไขปัญหาหระยะสั้น	40
II. การแก้ไขปัญหาหระยะยาว	41
บทสรุป	44

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยอัตราการเติบโตของจำนวนประชากรกลุ่มผู้สูงอายุมีอัตราสูงขึ้นเนื่องจากการพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์และการสาธารณสุข โดยเฉพาะวิธีป้องกันและรักษาโรค ทำให้มีอัตราการตายลดลง และมนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้น ข้อมูลจากการฉายภาพประชากรโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประมาณการจำนวนประชากรผู้สูงอายุ พบว่า ในปี 2547 มีจำนวน 6.5 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 10.1 ของประชากรทั้งหมด และในปี 2548 มีจำนวน 6.7 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 10.4ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าอัตราส่วนผู้สูงอายุจะสูงขึ้นถึง ร้อยละ 11.3 ในปี 2552(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2546) และมีการคาดการณ์ว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอีกเป็น10.7 ล้านคนหรือร้อยละ 15.28 ในปี พ.ศ.2563 และจะเป็นสังคมสูงอายุเต็มรูปแบบ

การที่ผู้สูงอายุจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ภาคส่วนต่างๆ จะต้องมีกระบวนการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุทั้งด้านการดูแลทางสุขภาพร่างกาย จิตใจ ทางสังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ แต่ในขณะเดียวกันการจัดบริการเพื่อดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุม

และทั่วถึง เนื่องจากการบริการด้านต่างๆ ที่มีอยู่ยังไม่เป็นระบบ รวมทั้งระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานยังไม่เอื้อในการบริหารจัดการอย่างเต็มรูปแบบ จึงทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงบริการได้

ในปีที่ผ่านมามูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย(มส.ผส.)ได้รับความสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งจะต้องมีการสร้างความรู้เพื่อสนับสนุนการพัฒนาในระดับนโยบายด้วย การปฏิรูปกฎหมายที่จะเอื้อต่อสังคมสูงอายุพร้อมๆกับการทำให้สังคมมีความตื่นตัวและเตรียมความพร้อมในทุกด้านในการเข้าสู่สังคมสูงอายุนั้น ต้องการนโยบายมหภาคและการขับเคลื่อนสังคมมีบทบาทสำคัญควบคู่กัน ดังนั้น มส.ผส.จึงเห็นสมควรให้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดในการปฏิรูปกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เฉพาะประเด็นทางการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นปัจจัยนำเข้าสู่สำหรับการประชุมนั้น

วัตถุประสงค์

เพื่อทบทวน เรียบเรียง องค์กรความรู้ต่างๆ ในด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย

ขอบเขตของการศึกษา

1. รวบรวม ทบทวน เอกสารวิชาการทั้งในและต่างประเทศ และวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้
 - นิยามศัพท์ทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
 - กฎหมายที่เกี่ยวกับสถานที่สาธารณะที่สอดคล้องกับผู้สูงอายุในพื้นที่
 - กฎหมายผังเมือง และภูมิสถาปัตยกรรมที่คุ้มครองความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกของผู้สูงอายุ
 - ข้อบังคับ/กฎหมายหมู่บ้านจัดสรรที่เกี่ยวข้องกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ
 - การออกแบบและการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
 - บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

ในการบริหารจัดการเพื่อจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุในสังคมเมืองและชนบท

2. จัดทำวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อสรุปการประชุมระดมความเห็นเรื่อง การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ร่วมกับ มส.ผส. เพื่อเป็นการระดมความเห็นและรวบรวมปัญหาจากตัวแทนผู้สูงอายุ และเจ้าหน้าที่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินงานการให้บริการที่เอื้อประโยชน์กับผู้สูงอายุ ในวันที่ 18 มีนาคม 2554 ณ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ กรุงเทพฯ
3. เรียบเรียงข้อมูลใหม่เพิ่มเติมที่ได้จากการประชุมร่วมกับการทบทวนเอกสาร
4. ส่งเอกสารที่เรียบเรียงนี้ต่อ มส.ผส. เพื่อจัดทำ Fact sheets และสิ่งพิมพ์อื่นๆ เพื่อการประชุมเชิงปฏิบัติการที่จะจัดในเดือนพฤษภาคม 2554

ระยะเวลาในการดำเนินงาน เมษายน-พฤษภาคม 2554

บทที่ 2 ผลการศึกษา

[

1. นิยามศัพท์ทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

นิยามของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้ให้นิยามไว้ชัดเจนแล้วว่า หมายถึงบุคคลที่มีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย แต่นิยามที่เกี่ยวกับการให้บริการแก่ผู้สูงอายุนั้นยังเป็นปัญหาอยู่เนื่องจากในกฎหมายผู้สูงอายุไม่ได้ให้คำนิยามในเรื่องนี้อย่างชัดเจนจึงเป็นปัญหาของกรณีศึกษาและนำไปสู่การกำหนดขอบเขตของสิทธิผู้สูงอายุและภาระหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้บริการและให้ความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ให้สิทธิของผู้สูงอายุไว้ แต่ยังไม่ได้กำหนดนิยามของหลักที่ให้ไว้ จึงมีผู้ที่ศึกษาและวิเคราะห์นิยามของบทบัญญัติอันเป็นหลักประกันของสิทธิผู้สูงอายุโดยศึกษาความหมายในบริบทของชุมชน¹ ไว้มีดังนี้

1) “ความยากไร้” หมายถึง ผู้สูงอายุที่ขาดแคลนและไร้สิ่งที่จะช่วยการดำรงชีวิตในด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่นการขาดปัจจัยสี่ การไร้ครอบครัว การขาดสิทธิตามกฎหมาย การขาดโอกาสทางสังคม ขาดสิ่งแวดล้อมที่ดี และขาดศักยภาพในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง²

2) “ทอดทิ้ง” หมายถึง ละเลย ทิ้งขว้าง ไม่เอาเป็นธุระ ไม่เอาใจใส่ ไม่นำพา การทอดทิ้งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องทางศีลธรรม และหลักมนุษยธรรม³

3) “ความเท่าเทียม” หมายถึง การที่ได้รับการปฏิบัติจากครอบครัว ชุมชน และรัฐเหมือนกันทั้งด้านกฎหมาย จารีตประเพณี และการยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์⁴

4) “ความเป็นธรรม” หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติจากสมาชิกในครอบครัวอย่างเหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่และสภาวะทางร่างกาย การได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหลื่อมล้ำ ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ

¹ ศศิพัฒน์ ยอดเพชรและคณะ, คำนิยามของชุมชน ที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้สูงอายุตามรัฐธรรมนูญฯ, โครงการวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนระบบบริการอย่างบูรณาการเพื่อสิทธิและสภาวะของผู้สูงอายุในชุมชน สันับสนุนทุนโดย กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (กรุงเทพมหานคร: เจพรี้นท์, 2553), หน้า 18-120

² เพ็งอ้าง, หน้า 35

³ เพ็งอ้าง, หน้า 66

⁴ เพ็งอ้าง, หน้า 77

หรือการเอาใจเปรียบ และการได้รับสวัสดิการและบริการสังคมอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้ควรมีการนำหลักทางศาสนาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาด้วย⁵

5) “สมศักดิ์ศรี” หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติจากครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างมีเกียรติ ให้ความเคารพนับถือ ได้รับสิทธิตามกฎหมายและผู้สูงอายุเองเป็นผู้ปฏิบัติตนอย่างมีเกียรติและวางตัวเหมาะสมตามสถานภาพและบทบาททางสังคม⁶

การกำหนดนิยามความหมายในบริบทของชุมชนข้างต้นถือได้ว่าเป็นการศึกษาวิเคราะห์และพยายามที่จะนำความหมายในทางนามธรรมมาวิเคราะห์ศึกษาถึงความรู้สึกในทางสังคมและบริบทของชุมชนในสังคมไทยเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริงแก่ผู้สูงอายุต่างๆ ในแต่ละชุมชน และเป็นการพยายามให้คำนิยามที่พิจารณาถึงปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ค่านิยม ศาสนา วัฒนธรรมประกอบด้วย

ข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัยข้างต้นได้เสนอทางออกของการที่ยังไม่มีกฎหมายกำหนดนิยามของถ้อยคำสำคัญดังกล่าวให้ต้องนิยามไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการตีความที่อาจเข้าใจไปคนละความหมายเนื่องจากถ้อยคำดังกล่าวได้กำหนดไว้โดยขาดนิยามทางกฎหมาย จึงถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญของการที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายเพื่อกำหนดนิยามในถ้อยคำทั้งห้าคำข้างต้น

อย่างไรก็ดี การกำหนดนิยามศัพท์ ซึ่งต้องใช้บังคับโดยเสมอภาคและมีความยืดหยุ่นในแต่ละพื้นที่ทั่วราชอาณาจักรไทยนั้น มีความยากที่จะกำหนดคำนิยามที่ครอบคลุมความหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ความหมายของถ้อยคำซึ่งได้กำหนดไว้เป็นนามธรรมนั้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย ดังนั้น ในหลายๆ ประเทศก็ไม่ได้กำหนดนิยามของถ้อยคำดังกล่าวไว้ในกฎหมายแต่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้อธิบายไม่ว่าในระดับเจ้าหน้าที่ หรือศาลที่จะใช้การตีความเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละสังคม และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพสังคมและกาลเวลา

ถ้อยคำทั้งห้าคำนี้ หากเป็นความหมายที่นักนิติศาสตร์นำมาใช้เพื่อให้สิทธิแก่ผู้สูงอายุหรือแก่บุคคลอื่นๆ ที่ได้รับสิทธิตามกฎหมาย มีความหมายดังนี้

1) “ความยากไร้” ความหมายในทางกฎหมายจะมุ่งเน้นที่สภาพความยากไร้ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะผู้ที่ยากไร้ จะได้รับสิทธิตามกฎหมายหลายประการ เช่น ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในด้านการช่วยเหลือทางกฎหมาย การได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือการได้รับเบี้ยยังชีพ เป็นต้น

⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 98

⁶ เพิ่งอ้าง, หน้า 111

อย่างไรก็ดี การที่จะพิจารณาว่าเป็นผู้ยากไร้หรือไม่ นั้น เป็นปัญหาว่าจะนำหลักเกณฑ์ใดมาพิจารณาเพื่อจะให้สิทธิหรือสวัสดิการต่าง ๆ เนื่องจาก การที่จะพิจารณารายได้ของผู้นั้น โดยไม่พิจารณาถึงภาระค่าใช้จ่ายที่ผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวก็จะเป็นปัญหา ในขณะเดียวกัน หากพิจารณารายได้ซึ่งเป็นตัวเงิน อาจไม่สามารถนำมาคำนวณกับผู้ที่มีอาชีพที่ไม่มีเงินเดือนประจำ แต่มีรายได้จากผลผลิตทางเกษตรหรือการผลิตสินค้าที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน รวมถึงภาระหนี้สินของผู้นั้นด้วย ด้วยเหตุนี้ ในบางประเทศจึงได้กำหนดเกณฑ์ในการคำนวณรายได้และรายจ่ายไว้ในกฎหมายลำดับรอง และปรับเปลี่ยนตัวเลขของเกณฑ์ที่จะถือว่าเป็นผู้ยากไร้ไว้ตามสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น กฎหมายเยอรมัน เป็นต้น

2) “ทอดทิ้ง” หมายความว่า เป็นการละทิ้งหน้าที่ที่ผู้ดูแลผู้สูงอายุหรือเด็กหรือคนป่วยเจ็บนั้นในการให้การดูแลผู้ที่ไม่อาจช่วยเหลือตัวเองได้ ดังนั้น การทอดทิ้งจึงไม่ใช่การนำไปทิ้งขว้าง แต่อาจเป็นการที่ปล่อยให้ผู้นั้นอยู่อย่างไม่มีผู้ดูแล ในลักษณะที่ไม่อาจช่วยเหลือตัวเองได้ ดังนั้นในกฎหมายพิจารณาถึงสภาพที่คนที่ไม่อาจช่วยเหลือตัวเองได้ไม่จะเป็นเพราะเป็นเด็ก หรือคนป่วยเจ็บหรือคนชรา ซึ่งต้องมีคนดูแล แต่คนที่มิหน้าที่ดูแลไม่ทำหน้าที่ปล่อยให้บุคคลดังกล่าวไม่มีผู้ดูแล จึงถือเป็นการทอดทิ้ง การนำเด็กไปฝากไว้กับสถานสงเคราะห์หรือผู้สูงอายุไปอยู่ที่บ้านเพื่อนหรือสถานสงเคราะห์จึงไม่อยู่ในความหมายของการทอดทิ้ง แต่ให้นำไปปล่อยไว้ในที่สาธารณะและผู้สูงอายุหรือเด็กไม่มีความสามารถที่จะกลับบ้านได้เอง ดังนี้ถือว่าเป็นการทอดทิ้งได้

3) “ความเท่าเทียม” หมายความว่า ความเท่าเทียมกันในสิทธิและหน้าที่และการได้รับบริการตามที่กฎหมายกำหนด โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การเท่าเทียมกันนี้ มิใช่หมายถึงสองแนวทาง แนวทางที่หนึ่ง เป็นความเท่าเทียมในสิทธิพื้นฐานของความเป็นมนุษย์โดยไม่แยกแยะว่าเป็นความแตกต่างในเรื่องอายุ เพศ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิพื้นฐานของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 26⁷ แต่ในอีกแนวทางหนึ่ง เป็นความเท่าเทียมเพราะบุคคลเหล่านี้มีความจำเป็นพื้นฐานที่ต้องได้รับการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือจากรัฐ หรือได้รับการบริการจากรัฐ เช่น การที่บุคคลนั้นเป็นผู้ยากไร้ จึงได้รับการบริการของรัฐในเรื่องเบี้ยยังชีพ หรือการที่ผู้นั้นไม่มีงานทำ จึงได้รับการช่วยเหลือหรือสงเคราะห์จากรัฐที่เป็นเงินชดเชยบางส่วนก่อนที่จะหางานทำได้ การที่รัฐจะให้บริการแก่ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความจำเป็นหรือความขาดแคลนของผู้นั้นแล้วจะทำให้รัฐไม่ได้ให้บริการแก่บุคคลที่เท่าเทียมกัน

⁷ หลักนี้ได้บัญญัติเพิ่มเติมใน อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 ไม่จะเป็นสิทธิที่จะได้รับสวัสดิการซึ่งเป็นสิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ซึ่งได้แก่สิทธิในการมีงานทำ การจัดตั้งสหภาพแรงงาน การมีที่อยู่อาศัย การได้รับการทางด้านสาธารณสุข การบริการสังคม การได้รับการศึกษาอบรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังให้ประกันสิทธิที่จะเข้าถึงสถานที่หรือบริการใดๆ ที่มีไว้เพื่อสาธารณะชน เช่นการเดินทางขนส่ง โรงแรม ร้านอาหาร ร้านกาแฟ โรงละคร และสวนสาธารณะ โปรดดูใน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ, (กรุงเทพฯ : มิราเคิล ครีเอชัน อินเตอร์ พรีนซ์, หน้า 32-34

ดังนั้น ในการจะนิยามของความเท่าเทียมจึงควรพิจารณาถึงบริบทของการให้บริการต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยมิใช่ว่าหากเป็นบุคคลแล้วจะต้องได้รับการหรือการสงเคราะห์ที่เหมือนกันหรือเท่ากันทั้งหมด เพราะคนที่ยากไร้ หรือไร้ที่พึ่ง หรือมีข้อจำกัดในด้านกายภาพหรือจิตใจย่อมจะได้รับการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือมากกว่าคนปกติโดยทั่วไป หากรัฐจ่ายหรือบริการเท่ากันย่อมจะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในความเสมอภาคที่ให้บริการนั้น

4) “เป็นธรรม” มีความใกล้เคียงกับความเท่าเทียมตามที่ได้ให้นิยามไปแล้ว แต่ความเป็นธรรมที่ถือว่าเป็นนามธรรมเพราะ เป็นการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุที่จะได้รับการปฏิบัติในฐานะผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการที่ถูกประทุษร้ายอย่างเป็นธรรม และการได้รับการหรือการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในชุมชน สังคม ดังนั้น ในทางกฎหมายจึงมุ่งเน้นที่การได้รับการปฏิบัติหรือการได้รับการอย่างเป็นธรรม เหมาะสม หรือการได้รับการชดเชยความเสียหายหรือสิทธิที่เสียไปอย่างเหมาะสม

5) “สมศักดิ์ศรี” หมายความว่า ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติที่สมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่จะได้รับ ทางด้านสิทธิมนุษยชน ถือว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกันหมด และได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ที่ไม่เท่าเทียมกันหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้นั้นถูกบังคับ หรือถูก หรือการทำร้ายหรือบังคับใช้แรงงานเป็นกรณีที่ลดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้นั้น

อย่างไรก็ดี การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุนั้น มีแนวคิดที่เพิ่มขึ้นจากการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลทั่วไปที่ว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการเคารพในฐานะที่เป็นผู้ที่ได้ทำประโยชน์ให้กับสังคมหรือครอบครัวหรือชุมชนมาก่อน อันเป็นวัฒนธรรมของตะวันออก ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงควรได้รับการดูแลและให้การเคารพมากกว่าคนที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งลักษณะของวัฒนธรรมนี้ มีความเด่นชัดในสังคมจีน ญี่ปุ่น ไทย อินเดีย เป็นต้น

ในความเห็นของผู้เขียนนั้น เห็นว่า การพิจารณาสีทธิและการให้บริการแก่ผู้สูงอายุซึ่งมีบทบัญญัติในกฎหมายรัฐธรรมนูญและในกฎหมายผู้สูงอายุหรือกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นต้องกำหนดแนวทางการบังคับใช้กฎหมายไว้แต่อาจจะยากต่อการกำหนดนิยามไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ จึงควรกำหนดแนวทางในการใช้กฎหมายไว้ในกฎหมายลำดับรองของแต่ละฉบับ ทั้งนี้เพราะสิทธิต่างๆมีบริบทที่แตกต่างกันหากนำมานิยามและนำไปใช้กับกฎหมายอื่นๆ อาจไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับได้

ข้อพิจารณาต่อไป

เนื่องจากกฎหมายได้ให้สิทธิของผู้สูงอายุไว้อีกหลายประการ เช่น สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพล

ภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ” ซึ่งความหมายของคำว่า “เหมาะสม” ในอนุมาตรานี้ มีกรณีที่ได้รับการคุ้มครองที่เหมาะสม และการได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ซึ่งจะต้องพิจารณาความหมายว่าเป็นความเหมาะสมในฐานะผู้สูงอายุหรือการได้รับการคุ้มครองเพราะเหตุที่เป็นผู้สูงอายุ ทั้งนี้ในความหมายที่กฎหมายต้องการให้ความคุ้มครองเป็นการคุ้มครองเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นกรรม เพื่อให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายอ่อนแอ เมื่อถูกทำร้ายแล้วจึงควรได้รับการฟื้นฟูร่างกายหรือจิตใจ หรือการได้รับความปลอดภัยจากการที่ไม่ถูกประทุษร้ายซ้ำในระหว่างการพิจารณา นอกจากนี้ ข้อที่ยังไม่ได้พิจารณากันหรือมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนก็คือการสืบพยานผู้สูงอายุควรได้รับการดำเนินการที่แตกต่างจากการสืบพยานบุคคลทั่วไปหรือไม่ หรือควรมีสหวิชาชีพเข้ามาให้การดูแลหรือสอบปากคำเช่นเดียวกับการสืบพยานเด็กหรือไม่ เพียงใด

หรือในกรณีที่ผู้สูงอายุอยู่ในครอบครัวแม้จะได้รับการทารุณกรรมแต่ไม่อาจออกไปแจ้งความได้ การที่จะมีเจ้าหน้าที่มารับแจ้งความจึงไม่อาจกระทำได้ เพราะส่วนใหญ่การขอรับบริการจากรัฐจะต้องมาติดต่อด้วยตนเองหรือมาทักท้วง การที่รัฐไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงมีผลกระทบต่อได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในกรณีผู้สูงอายุที่ไม่อาจช่วยตัวเองได้

ส่วนนิยามศัพท์ของ”สิ่งอำนวยความสะดวก” กำหนดไว้ใน กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. 2548 ซึ่งออกตามความในมาตรา 5 (3) แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ข้อ 2 ดังนี้

“สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา” หมายความว่า ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของอาคารที่ติดหรือตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคารเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา

แต่ในประกาศหรือกฎกระทรวงของหน่วยงานอื่นไม่ได้กำหนดนิยามของสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ เพียงแต่กำหนดว่าควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องใดบ้างและต้องจัดอย่างไร โปรดดูต่อไปในหัวข้อ 2

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สาธารณะที่สอดคล้องกับผู้สูงอายุในพื้นที่

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 (6) กำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร

สถานที่ ยานพาหนะ และได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี กำหนดให้กระทรวงคมนาคม เป็นหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการเรื่องการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย โดยตรงแก่ผู้สูงอายุในยานพาหนะ⁹ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ เรื่องการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในการบริการสาธารณะอื่นๆ ตามมาตรา 11 (5) และการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้งตามมาตรา 11 (8)¹⁰ กระทรวงมหาดไทย ในการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในการอาคาร ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

กระทรวงคมนาคม ได้ออกประกาศกระทรวงคมนาคม เรื่อง ให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงคมนาคมกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข ในการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวกับการขนส่งสาธารณะ¹¹ ข้อ 2 ให้คณะกรรมการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสาธารณะในสังกัดกระทรวงคมนาคม จัดให้มีการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุน แก่ผู้สูงอายุ ดังนี้

“ (1) อำนวยความสะดวก และความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสาธารณะในความรับผิดชอบ เช่น ในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือการบริการสาธารณะอื่นๆ”

นอกจากนี้ในข้อ 3 กำหนดว่า การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการนั้นจะต้องประกาศกำหนดให้ทราบโดยทั่วกัน รวมถึงข้อ 4 ให้มีการรณรงค์ให้ประชาชนเน้นถึงความสำคัญและตระหนักถึงการให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวก และความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุ ในการโดยสารยานพาหนะและขนส่งมวลชน

ส่วนการซื้อตั๋วรถโดยสารสาธารณะนั้น มีคำสั่งฝ่ายการเดินรถ ที่ พ 5 /คต.1/1/2547 เรื่องระเบียบการลดค่าโดยสารครั้งราคาแก่ผู้โดยสารสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ข้อ 7 ให้ นสท. หัวหน้าหน่วยบริการขายตั๋วทุกแห่งอำนวยความสะดวกและให้บริการแก่ผู้สูงอายุในการใช้บริการรถไฟเป็นกรณีพิเศษทั้งภายในและนอกช่วงระยะเวลาการลดค่าโดยสาร เช่นเมื่อติดต่อบริษัทไม่ต้องเข้าแถวรอ จัดที่นั่งให้ระหว่างรอรับตั๋ว พร. ขบวน

⁹ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 121 ร.จ. 87 ง ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2547 ข้อ 5

¹⁰ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 121 ร.จ. 87 ง ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2547 ข้อ 11

¹¹ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา 121 ร.จ. 99 ง. ลงวันที่ 8 กันยายน 2547

รถโดยสารทุกขบวน ช่วยยกสัมภาระและจัดหาที่นั่งให้ ระบุระยะวังคูแลให้ความปลอดภัยปฐมพยาบาลเมื่อเกิดอาการป่วยเจ็บเป็นต้น¹²

สำหรับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้แก่ผู้สูงอายุในการบริการสาธารณะอื่น ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีข้อกำหนดไว้ในประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในการบริการสาธารณะอื่น¹³ ข้อ 3 ข้อ 4 และข้อ 6 ดังนี้

“ข้อ 3 ให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ดำเนินการ ดังนี้

- (1) จัดสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ ให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ ไว้เป็นสัดส่วนในสำนักงาน
- (2) ให้บริการแก่ผู้สูงอายุเป็นลำดับต้นหรือเป็นกรณีพิเศษโดยเน้นบริการเบ็ดเสร็จ
- (3) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ เช่นรถเข็นนั่ง ไม้เท้า ราว อุปกรณ์ในห้องน้ำ
- (4) จัดทำแผนผังช่องทางการให้บริการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
- (5) เป็นศูนย์กลางในการประสานขอความร่วมมือ รวมทั้งรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในจังหวัดให้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ
- (6) จัดทำโครงการหรือกิจกรรมเชิงรุกเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ เช่นการออกหน่วยเคลื่อนที่

ข้อ 4 ให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และหน่วยงานในสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ดำเนินการ ดังนี้

- (1) จัดสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ ให้บริการแก่ผู้สูงอายุ ไว้เป็นสัดส่วนในสำนักงาน
- (2) ให้บริการแก่ผู้สูงอายุเป็นลำดับต้นหรือเป็นกรณีพิเศษโดยเน้นบริการเบ็ดเสร็จ
- (3) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ เช่นรถเข็นนั่ง ไม้เท้า ราว อุปกรณ์ในห้องน้ำ
- (4) จัดทำแผนผังช่องทางการให้บริการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

¹² กองนิติการ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ข้อปฏิบัติราชการว่าด้วยการให้บริการประชาชน และรวมกฎหมายกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548 , หน้า 223-224

¹³ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา 122 ร.จ. 10 ง. ลงวันที่ 3 กพ. 2548 โปรดดู เพ็ญอ้าง หน้า 219-220

- (5) เป็นศูนย์กลางในการประสานขอความร่วมมือ รวมทั้งรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในจังหวัดให้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ
- (6) จัดทำโครงการหรือกิจกรรมเชิงรุกเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ เช่นการออกหน่วยเคลื่อนที่
- (7) จัดทำมาตรฐานในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์
- (8) จัดหาสถานที่ของหน่วยงานจัดกิจกรรม หรือประชุมหรือเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการของผู้สูงอายุ

ข้อ 6 ให้การเคหะแห่งชาติ จัดสถานที่และให้มีอุปกรณ์สำหรับบริการผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในพื้นที่ของชุมชนการเคหะแห่งชาติ”

นอกจากนี้ ในประกาศดังกล่าวได้กำหนดถึงการบริหารและการประสานงานความร่วมมือไว้ในข้อ 5 ข้อ 7 และข้อ 8 ดังนี้

“ ข้อ 5 ให้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว สนับสนุนศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) ซึ่งเป็นองค์กรประชาชนภายใต้การสนับสนุนและกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นศูนย์เฝ้าระวังปัญหาผู้สูงอายุและครอบครัว

ข้อ 7 ให้สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพเด็กและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ เป็นศูนย์กลางในการประสานขอความร่วมมือ รวมทั้งรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

ข้อ 8 ให้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน และประสบปัญหาในการเดินทางมาขอรับบริการ โดยทำหน้าที่รับเรื่อง สอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น และประสานงานกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด และหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งประสานการจัดหาพาหนะเดินทางนำผู้สูงอายุไปรับบริการหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ”

จากประกาศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์นั้น จะเห็นได้ว่าการอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุนั้น มีมาตรการหลักคือการจัดสถานที่ และเครื่องอำนวยความสะดวกและที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุไว้ รวมถึงการให้บริการเป็นพิเศษโดยไม่ต้องรอคิว แต่มาตรการที่ถือว่าเป็นบริการที่เหมาะสม

คือการจัดอาสาสมัครในหมู่บ้านที่จะคอยเฝ้าระวังและเป็นผู้ประสานงานในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่จะขอรับบริการ รวมถึงการให้บริการเคลื่อนที่

ข้อสำคัญที่ถือเป็นการสร้างความตระหนักให้แก่ประชาชนและให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเองในการได้รับบริการและความสะดวกคือ การประกาศให้ประชาชนทราบและมีความตระหนักในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งมาตรการนี้จะทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการให้ความสะดวกและการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในระยะยาว

การอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุในการขอรับบริการทางแพทย์ เป็นไปตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องการรับบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ พ.ศ. 2548¹⁴ ข้อ 1 โดยให้หน่วยบริการในระดับโรงพยาบาลของรัฐให้บริการทางการแพทย์การสาธารณสุขแก่ผู้สูงอายุ ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีช่องทางเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุแยกจากผู้รับบริการ โดยทั่วไปในแผนกผู้ป่วยนอก
- (2) กำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุโดยปิดประกาศไว้ให้ชัดเจนและให้มีการประชาสัมพันธ์ในระหว่างการให้บริการด้วย

สำหรับในสถานที่ท่องเที่ยว สนามกีฬา และนันทนาการ ได้มีประกาศกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุในการจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกสถานที่ท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ¹⁵

“ ข้อ 2 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนส่งเสริมการจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกและให้สิทธิแก่ผู้สูงอายุทุกคนในสถานที่ท่องเที่ยว หรือสนามกีฬา หรือสถานที่ออกกำลังกายอื่นๆ

- (1) กำหนดมาตรฐานการบริการอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในสถานที่ท่องเที่ยวหรือสนามกีฬา หรือสถานออกกำลังกายอื่นๆ
- (2) ดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนการให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวก ความปลอดภัย และลดอัตราค่าเข้าชมหรือการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับผู้สูงอายุในสถานท่องเที่ยว สนามกีฬา หรือสถานออกกำลังกาย”

ในการให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ได้มีประกาศกระทรวงวัฒนธรรม เรื่องการจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกด้านพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุ หอศิลป์ แลการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม¹⁶ ข้อ 2 (1) (4) ดังนี้

¹⁴ ประกาศราชกิจจานุเบกษา 122 ร.จ. 45 ง. ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2548

¹⁵ ประกาศราชกิจจานุเบกษา 121 ร.จ. ตอนพิเศษ 110 ง. ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2547

“ (1)จัดให้มีมาตรฐานการให้บริการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุใน พิพิธภัณฑน์ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุ หอศิลป์ และสถานที่จัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม

.....

(4) รมรณรงค์ให้ประชาชนเน้นถึงความสำคัญและตระหนักถึงการให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุในการเข้าชมพิพิธภัณฑน์ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุ หอศิลป์ และการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม”

ในด้านการอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการที่จะใช้อุปกรณ์โทรคมนาคม ได้มี ประกาศคณะกรรมการกิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติ ว่าด้วยมาตรฐานทางเทคนิคของเครื่องและอุปกรณ์ โทรคมนาคมสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ เรื่องโทรศัพท์สาธารณะ¹⁷ ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 51(6) แห่งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ซึ่งประกาศรายละเอียดตามมาตรฐานเลขที่ กทช. มท. 7001-2553

มาตรฐานที่กำหนดนั้นมีลักษณะที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถอ่านได้ง่าย และมีความง่ายต่อการเสียบบัตร และสามารถรองรับการใช้งานของผู้สูงอายุที่มีกล้ามเนื้ออ่อนแรง รวมทั้งการกดช้จากอากาศกล้ามเนื้อแข็งแรง โดยต้องรองรับแรงกดในช่วงระหว่าง 0.5-0.9 นิวตัน (ข้อ 4.1.3.6)

บัตรโทรศัพท์ต้องมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการใช้งาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อความในบัตร ขนาด ตัวอักษร ข้อความหรือปุ่มนูนสัมผัส ส่วนเครื่องโทรศัพท์ต้องมีวงจรไมโคร โปนตัดเสียงรบกวนภายในเครื่อง โดยต้องตัดเสียงรบกวนภายนอกได้ไม่น้อยกว่า 20 เดซิเบล (ข้อ 4.1.10)

ตู้โทรศัพท์ต้องมีความกว้างของประตูไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร เพื่อให้รถเข็นคนพิการเข้าไปได้ โดยสะดวกและต้องมีการกันเสียงรบกวนจากภายนอก รวมถึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุตามความเหมาะสมเช่นราวจับ เป็นต้น พื้นตู้ต้องเรียบและอยู่ในระดับเดียวกับที่ติดตั้ง ต้องมีความสว่างของแสงไม่น้อยกว่า 200 ลักซ์ภายในตู้โทรศัพท์ และมีสัญลักษณ์ที่แสดงให้รู้ว่าเป็นตู้โทรศัพท์สาธารณะ สำหรับทุกคนในตำแหน่งที่สัมผัสได้ (ข้อ 4.2)

¹⁶ โปรดดูใน กองนิติการ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ข้อปฏิบัติราชการว่าด้วยการให้บริการ ประชาชน และรวมกฎหมายกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548 , หน้า 237

¹⁷ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา 128 ร.จ. ตอนพิเศษ 11 ง. ลงวันที่ 26 มกราคม 2554 หน้า 15

การติดตั้งตู้โทรศัพท์บนบาทวิถี ถนนอาคารหรือพื้นผิวอื่นๆ ต้องติดตั้งในลักษณะที่รถเข็นคนพิการสามารถเข้าไปได้ ในแนวทางที่สังเกตเห็นง่าย ปกป้องจากอุบัติเหตุที่อาจเกิดได้ ต้องไม่สูงเกินกว่า 1200 มิลลิเมตร และต้องไม่ต่ำกว่า 700 มิลลิเมตร และต้องให้คนพิการสามารถเข้าไปใช้บริการได้ (ข้อ 4.3)

นอกจากนี้ ผู้ให้บริการโทรศัพท์สาธารณะสำหรับคนพิการหรือผู้สูงอายุ ต้องจัดให้มีบริการสอบถามหรือรับฟังข้อมูลทางโทรศัพท์เกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งโทรศัพท์สาธารณะสำหรับทุกคน และคำแนะนำในการใช้งาน รวมทั้งจัดให้มีเว็บไซต์แสดงข้อมูลในรูปแบบข้อความและเสียง (ข้อ 4.5.2.4)

3. กฎหมายผังเมือง และภูมิสถาปัตยกรรมที่คุ้มครองความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกของผู้สูงอายุ

พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518 กำหนดให้เจ้าพนักงานจัดการวางผังเมือง และดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองที่วางไว้ เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองให้มีสุขลักษณะ ความสะดวกสบาย เป็นระเบียบเรียบร้อย ก่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ประชาชนและสวัสดิภาพของสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม อนุรักษ์สถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

การกำหนดผังเมืองแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ชั้นแรก กำหนดผังเมืองรวม โดยประกาศเป็นกฎกระทรวง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคม การสาธารณสุข โภค การบริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อมของเมืองในด้านต่างๆ ต่อมาจึงประกาศผังเมืองเฉพาะ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติ กำหนดแผนผังและโครงการดำเนินการเพื่อพัฒนาหรือดำรงรักษาบริเวณเฉพาะแห่ง แต่เนื่องจากการตราพระราชบัญญัติจะต้องผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงมีพื้นที่ของจังหวัดในประเทศไทยน้อยแห่งที่มีการกำหนดผังเมืองเฉพาะ

โดยทั่วไปแล้วการจัดทำผังเมืองรวมในปัจจุบันมีอยู่ในทุกจังหวัด แต่การจัดทำผังเมืองเฉพาะซึ่งต้องตราเป็นพระราชบัญญัตินั้น ขณะนี้ยังไม่มีการจัดทำ องค์กรที่ดี การจัดทำผังเมืองรวมนั้น แม้ว่าจะมีความประสงค์ที่จะกำหนดลักษณะของพื้นที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆ ให้สอดคล้องกับหลักการวางระบบผังเมืองที่ดี การกำหนดพื้นที่ดังกล่าว มิได้กำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินของราษฎรแต่ละรายเป็นหลัก เพียงแต่กำหนดว่าพื้นที่ใดควรดำเนินกิจกรรมอย่างไรเพื่อให้สมประโยชน์ในหลายๆ ด้าน ดังนั้น การกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยหรือการกำหนดบริเวณที่เหมาะสมกับสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ โดยอาศัยการกำหนดผังเมืองรวมนี้ ก็จะต้องจัดให้มีการบริการสาธารณะ การสาธารณสุข โภค การคมนาคมที่มีพื้นที่ใกล้เคียงพื้นที่ที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ อีกทั้งต้องไม่กำหนดให้พื้นที่เขตอุตสาหกรรม หรือการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุจะถูกระงับได้เป็นสำคัญ

ทั้งนี้การแสดงความเห็นของประชาชนต่อการกำหนดผังเมืองรวม ควรมีข้อกำหนดที่จะต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือศึกษาผลกระทบต่อผู้สูงอายุในปัญหาสุขภาพหรือความเป็นอยู่และความปลอดภัยของการใช้พื้นที่ต่างๆ ประกอบด้วย

ส่วนมาตรการทางกฎหมายควบคุมที่กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกและการออกแบบอาคารให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและปลอดภัยแก่คนพิการและคนชรา มีดังนี้

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวงโดยคำแนะนำจากคณะกรรมการควบคุมอาคาร เพื่อบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ และให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นในควบคุมการใช้อาคาร เพื่อประโยชน์ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคารมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร (มาตรา 8)¹⁸

เมื่อมีกฎกระทรวงตามมาตรา 8 แล้ว ให้ราชการส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติตามกฎกระทรวงนั้น (มาตรา 9)¹⁹ เว้นแต่ราชการส่วนท้องถิ่นจะออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดรายละเอียดในเรื่องนั้นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวง (มาตรา 10(1)) หรือออกข้อบัญญัติท้องถิ่นขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงเนื่องจากมีความจำเป็น หรือมีเหตุผลพิเศษเฉพาะท้องถิ่น (มาตรา 10(2)) โดยข้อบัญญัติดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการควบคุมอาคารและได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว (มาตรา 10 วรรคสอง)²⁰

ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคารเห็นว่าข้อบัญญัติท้องถิ่นซึ่งออกตามมาตรา 10(1) และ (2) นั้น มีข้อกำหนดที่ก่อภาระหรือความยุ่งยากให้แก่ประชาชนเกินความจำเป็นหรือก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือ ทรัพย์สินของประชาชน ให้รัฐมนตรีมีอำนาจแจ้งให้ราชการส่วนท้องถิ่นนั้นดำเนินการยกเลิกหรือแก้ไขข้อบัญญัติท้องถิ่นเสียใหม่ภายใน 120 วัน แต่ไม่เป็นการกระทบถึงการกระทำที่ได้กระทำโดยชอบแล้วก่อนมีการยกเลิกหรือแก้ไข (มาตรา 10 ทวิ)²¹

¹⁸ มาตรา 8 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543

¹⁹ มาตรา 9 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

²⁰ มาตรา 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

²¹ มาตรา 10 ทวิ เพิ่มโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

ในกรณีที่ยังไม่มีกฎกระทรวงออกมาตามมาตรา 8 ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดเรื่องนั้น ๆ ได้ (มาตรา 9 วรรคสอง) ถ้าต่อมามีกฎกระทรวงออกมากำหนดเรื่องนั้นภายหลัง ให้ข้อกำหนดของข้อบัญญัติท้องถิ่นในส่วนที่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงเป็นอันยกเลิก ส่วนข้อกำหนดที่ไม่ขัดหรือแย้ง ให้มีผลใช้บังคับอยู่จนกว่าจะมีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นใหม่ตามมาตรา 10

2. กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นเสนอแนะในเรื่องการควบคุมการก่อสร้างและใช้อาคาร ตามมาตรา 13 ทวิ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนซึ่งจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ส่วนราชการแจ้งข้อห้าม ข้อจำกัด หรือข้อมูลไปยังราชการส่วนท้องถิ่น และให้ราชการส่วนท้องถิ่นจัดทำเอกสารเผยแพร่ไว้จำหน่ายหรือให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ เจ้าพนักงานท้องถิ่นต้องแจ้งคำเตือนไว้ในใบอนุญาตเพื่อให้ผู้รับใบอนุญาตต้องขออนุญาตยังหน่วยงานอื่น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ขออนุญาตนั้น หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นอาจจัด ให้มีแบบแปลนอาคารต่างๆ ที่ได้มาตรฐานและถูกต้องไว้จำหน่ายหรือให้แก่ประชาชน²²

ตามหลักกฎหมายข้างต้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจจัดทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตอบข้อหารือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายควบคุมอาคาร โดยเฉพาะข้อแนะนำที่จะให้มีการก่อสร้างอาคารหรือกำหนดแบบแปลนอาคารที่เอื้ออำนวยกับการให้ความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุภายในอาคารนั้น

3. กฎหมายกำหนดให้นายกเทศมนตรี มีอำนาจควบคุมการก่อสร้าง หรือใช้อาคารในเขตเทศบาล ดังนี้

1) ผู้ใดจะก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเคลื่อนย้ายอาคารต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือแจ้งต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นและดำเนินการตามมาตรา 39 ทวิ (มาตรา 21) ซึ่งผู้แจ้งจะต้องกระทำตามแบบ และแจ้งข้อมูลเอกสาร ชำระค่าธรรมเนียม ตามมาตรา 39(2) ผู้ฝ่าฝืนมาตรา 21 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทตลอดเวลาที่ฝ่าฝืน (มาตรา 65)

ในการตรวจพิจารณาคำขอรับใบอนุญาต ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจสั่งให้ผู้ขอรับใบอนุญาตแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนผังบริเวณ แบบแปลน รายการประกอบแบบแปลน หรือรายการคำนวณที่ได้ยื่นไว้ เพื่อให้ถูกต้องและเป็นไปตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 8 หรือข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ออกตามมาตรา 9 หรือมาตรา 10 และให้นำมาตรา 25 วรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม

เมื่อผู้ขอรับใบอนุญาตได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนผังบริเวณ แบบแปลนรายการประกอบแบบแปลน หรือรายการคำนวณตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นตรวจพิจารณาและออก

²² มาตรา 13 ทวิ เพิ่มโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

ใบอนุญาตให้ภายในสามสิบวัน แต่ถ้าผู้ขอรับใบอนุญาตได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญผิดจากคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ในกรณีนี้ให้ถือว่าเป็นการยื่นคำขอใหม่ และให้ดำเนินการตามมาตรา 25 ต่อไป (มาตรา 27)²³

ในกรณีที่แบบแปลน รายการประกอบแบบแปลน และรายการคำนวณที่ได้ยื่นมาพร้อมกับคำขอรับใบอนุญาตกระทำโดยผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรรมควบคุมตามกฎหมายว่าด้วยวิศวกร ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นตรวจพิจารณาแต่เฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับรายการคำนวณ (มาตรา 28)²⁴

ในกรณีที่แบบแปลน รายการประกอบแบบแปลน และรายละเอียดด้านสถาปัตยกรรมของอาคารซึ่งไม่เป็นอาคารประเภทควบคุมการใช้ที่ได้ยื่นมาพร้อมกับคำขอรับใบอนุญาตกระทำโดยผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมควบคุมตามกฎหมายว่าด้วยสถาปนิก ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นตรวจพิจารณาแต่เฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับรายละเอียดด้านสถาปัตยกรรมส่วนภายในอาคาร เว้นแต่ทางหนีไฟและบันไดหนีไฟ (มาตรา 28 ทวิ)

เมื่อได้รับใบอนุญาตแล้ว ให้ผู้ได้รับใบอนุญาตมีหนังสือแจ้งชื่อผู้ควบคุมงานกับวันเริ่มต้นและวันสิ้นสุดการดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาตให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นทราบพร้อมทั้งแนบหนังสือแสดงความยินยอมของผู้ควบคุมงานมาด้วยผู้ควบคุมงานจะเป็นบุคคลใดหรือเป็นเจ้าของอาคารก็ได้ เว้นแต่จะเป็นการต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพวิศวกรรมหรือกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพสถาปัตยกรรม (มาตรา 29)

จากหลักเกณฑ์ในกฎหมายควบคุมอาคารนี้ เห็นได้ว่าอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือคณะกรรมการผังเมือง มีอำนาจออกข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการก่อสร้างหรือตัดแปลงอาคารเพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยให้แก่ผู้สูงอายุได้ ทั้งนี้โดยออกกฎกระทรวงตามมาตรา 8 กำหนดเกณฑ์มาตรฐานไว้ แต่หากยังไม่มีกฎกระทรวง แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดเห็นว่าควรส่งเสริมการก่อสร้างอาคารหรือปรับปรุงอาคารที่เอื้ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุภายในอาคารนั้น ก็มีอำนาจในการเผยแพร่หรือกำหนดแนวทางตามมาตรา 13 ทวิเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแบบมาตรฐานในการก่อสร้างอาคารที่อำนวยความสะดวกปลอดภัยให้แก่ผู้สูงอายุได้

กฎกระทรวงในปัจจุบันที่กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคาร สำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548²⁵ กำหนดให้อาคารตามที่ระบุไว้ในข้อ 3 เป็นอาคารที่ต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกดังนี้

²³ มาตรา 27 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

²⁴ มาตรา 28 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543

1) โรงพยาบาล สถานพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย อาคารที่ทำการของราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การของรัฐที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย สถานศึกษา หอสมุดและพิพิธภัณฑ์สถานของรัฐ สถานีขนส่งมวลชน เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ สถานีรถ ท่าเทียบเรือที่มีพื้นที่ส่วนใดของอาคารที่เปิดให้บริการแก่บุคคลทั่วไปเกิน 300 ตารางเมตร

2) สำนักงาน โรงมหรสพ โรงแรม หอประชุม สนามกีฬา ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้าประเภทต่าง ๆ ที่มีพื้นที่ส่วนใดของอาคารที่เปิดให้บริการแก่บุคคลทั่วไปเกิน 2,000 ตารางเมตร

มาตรการที่กำหนดไว้ตั้งแต่หมวด 1-9 ในข้อ 4-28 มีดังนี้

- 1) ป้ายแสดงสิ่งอำนวยความสะดวก ที่มีสัญลักษณ์หรือตัวอักษรแสดงให้เห็นว่าเป็นสถานที่ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการ คนชรา รวมถึงแสดงทางที่นำไปสู่สิ่งอำนวยความสะดวก โดยมีสีขาว และพื้นป้ายสีน้ำเงิน ต้องมีความชัดเจน มองเห็นได้ง่าย ติดอยู่ในตำแหน่งที่ไม่ทำให้สับสน และต้องมีแสงสว่างเป็นพิเศษทั้งกลางวันและกลางคืน (ข้อ 4-6)
- 2) ทางลาดและลิฟต์ มีลักษณะที่ป้องกันการลื่น และมีความกว้างเพียงพอสำหรับการใช้รถเข็น และมีราวจับ โดยกำหนดว่า หากมีพื้นภายในอาคารกับภายนอกต่างระดับกันเกิน 20 มิลลิเมตร ต้องมีทางลาดแต่ถ้าไม่เกินให้ปาดมุมพื้นส่วนต่างระดับไม่เกิน 45 องศา
 - (1) พื้นผิวทางลาดต้องเป็นวัสดุที่ไม่ลื่น
 - (2) พื้นผิวของจุดต่อเนื่องระหว่างพื้นกับทางลาดต้องเรียบไม่สะดุด
 - (3) ความกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร ในกรณีที่ทางลาดมีความยาวของทุกช่วงรวมกันตั้งแต่ 6,000 มิลลิเมตร ขึ้นไป ต้องมีความกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร
 - (4) มีพื้นที่หน้าทางลาดเป็นที่ว่างยาวไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร
 - (5) ทางลาดต้องมีความลาดชันไม่เกิน 1:12 และมีความยาวช่วงละไม่เกิน 6,000 มิลลิเมตร ในกรณีที่ทางลาดยาวเกิน 6,000 มิลลิเมตร ต้องจัดให้มีชานพักยาวไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร คั่นระหว่างแต่ละช่วงของทางลาด

²⁵ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา 122 ร.จ. 52 ก. ลงวันที่ 2 ก.ค. 2548

- (6) ทางลาดด้านที่ไม่มีผนังกั้นให้ยกขอบสูงจากพื้นผิวของทางลาดไม่น้อยกว่า 50 มิลลิเมตร และมีราวกันตก
- (7) ทางลาดที่มีความยาวตั้งแต่ 2,500 มิลลิเมตร ขึ้นไป ต้องมีราวจับทั้งสองด้าน โดยมีลักษณะ ดังต่อไปนี้
 - (ก) ทำด้วยวัสดุเรียบ มีความมั่นคงแข็งแรง ไม่เป็นอันตรายในการจับและไม่ลื่น
 - (ข) มีลักษณะกลม โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 30 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 40 มิลลิเมตร
 - (ค) สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 800 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 900 มิลลิเมตร
 - (ง) ราวจับด้านที่อยู่ติดผนังให้มีระยะห่างจากผนังไม่น้อยกว่า 50 มิลลิเมตร มีความสูงจากจุดยึดไม่น้อยกว่า 120 มิลลิเมตร และผนังบริเวณราวจับต้องเป็นผนังเรียบ
 - (จ) ราวจับต้องยาวต่อเนื่อง และส่วนที่ยึดติดกับผนังจะต้องไม่กีดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการใช้ของคนพิการทางการมองเห็น
 - (ฉ) ปลายของราวจับให้ยื่นเลยจากจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของทางลาดไม่น้อยกว่า 300 มิลลิเมตร
- (8) มีป้ายแสดงทิศทาง ตำแหน่ง หรือหมายเลขชั้นของอาคารที่คนพิการทางการมองเห็นและคนชราสามารถทราบความหมายได้ ตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นและทางลงของทางลาดที่เชื่อมระหว่างชั้นของอาคาร
- (9) ให้มีสัญลักษณ์รูปผู้พิการติดไว้ในบริเวณทางลาดที่จัดไว้ให้แก่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา
ในกรณีอาคารมีจำนวนชั้นตั้งแต่สองชั้นขึ้นไปต้องจัดให้มีลิฟต์หรือทางลาดทุกชั้น และสามารถให้ผู้พิการและคนชราสามารถใช้งานได้เอง ใช้งานอย่างปลอดภัย และจัดให้สามารถใช้งานได้สะดวก และมีสัญลักษณ์ตามข้อ 9

3) ลิฟต์ จะต้องมิลักษณะตามที่กำหนดไว้ในข้อ 10 ดังนี้

- (1) ขนาดของห้องลิฟต์ต้องมีความกว้างไม่น้อยกว่า 1,100 มิลลิเมตร และยาวไม่น้อยกว่า 1,400 มิลลิเมตร
- (2) ช่องประตูลิฟต์ต้องมีความกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร และต้องมีระบบแสงเพื่อป้องกันไม่ให้ประตูลิฟต์หนีบผู้โดยสาร
- (3) มีพื้นผิวต่างสัมผัสบนพื้นบริเวณหน้าประตูลิฟต์กว้าง 300 มิลลิเมตร และยาว 900 มิลลิเมตร ซึ่งอยู่ห่างจากประตูลิฟต์ไม่น้อยกว่า 300 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 600 มิลลิเมตร

- (4) ปุ่มกดเรียกลิฟต์ ปุ่มบังคับลิฟต์ และปุ่มสัญญาณแจ้งเหตุฉุกเฉินต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้
 - (ก) ปุ่มล่างสุดอยู่สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร ปุ่มบนสุดอยู่สูงจากพื้นไม่เกินกว่า 1,200 มิลลิเมตร และห่างจากมุมภายในห้องลิฟต์ไม่น้อยกว่า 400 มิลลิเมตร ในกรณีในห้องลิฟต์มีขนาดกว้างและยาวน้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร
 - (ข) มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 20 มิลลิเมตร มีอักษรเบรลล์กำกับไว้ทุกปุ่มเมื่อกดปุ่มจะต้องมีเสียงดังและมีแสง
 - (ค) ไม่มีสิ่งกีดขวางบริเวณที่กดปุ่มลิฟต์
 - (5) มีราวจับโดยรอบภายในลิฟต์ โดยราวมีลักษณะตามที่กำหนดในข้อ 8 (7) (ก) (ข) (ค) และ (ง)
 - (6) มีตัวเลขและเสียงบอกตำแหน่งชั้นต่าง ๆ เมื่อลิฟต์หยุด และขึ้นหรือลง
 - (7) มีป้ายแสดงหมายเลขชั้นและแสดงทิศทางบริเวณ โถงหน้าประตูลิฟต์และติดอยู่ในตำแหน่งที่เห็นได้ชัดเจน
 - (8) ในกรณีที่ลิฟต์ขัดข้องให้มีทั้งเสียงและแสงไฟเตือนภัยเป็นไฟกะพริบสีแดง เพื่อให้คนพิการทางการมองเห็นและคนพิการทางการได้ยินทราบ และให้มีไฟกะพริบสีเขียวเป็นสัญญาณให้คนพิการทางการได้ยินได้ทราบว่าผู้ที่อยู่ข้างนอกมารับทราบแล้วว่าลิฟต์ขัดข้องและกำลังให้ความช่วยเหลืออยู่
 - (9) มีโทรศัพท์แจ้งเหตุฉุกเฉินภายในลิฟต์ซึ่งสามารถติดต่อกับภายนอกได้ โดยต้องอยู่สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 1,200 มิลลิเมตร
 - (10) มีระบบการทำงานที่ลิฟต์ที่ทำให้ลิฟต์เลื่อนมาอยู่ตรงที่จอดชั้นระดับพื้นดินและประตูลิฟต์ต้องเปิดโดยอัตโนมัติเมื่อไฟฟ้าดับ
- 4) บันได สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุในอาคารต้องจัดให้มีอย่างน้อยหนึ่งแห่งและต้องมีลักษณะตามที่ข้อ 11 (1)- (7) ดังนี้
- (1) มีความกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร
 - (2) มีชนพักทุกระยะในแนวตั้งไม่เกิน 2,000 มิลลิเมตร
 - (3) มีราวบันไดทั้งสองข้าง โดยให้ราวมีลักษณะตามที่กำหนดในข้อ 8(7)
 - (4) ลูกตั้งสูงไม่เกิน 150 มิลลิเมตร ลูกนอนเมื่อหักส่วนที่ขึ้นบันไดเหลื่อมกันออกแล้วเหลือความกว้างไม่น้อยกว่า 280 มิลลิเมตร และมีขนาดสม่ำเสมอตลอดช่วงบันได ในกรณีที่ขึ้นบันไดเหลื่อมกันหรือมีจุกบันไดให้มีระยะเหลื่อมกันได้ไม่เกิน 20 มิลลิเมตร

(5) พื้นผิวของบันไดต้องใช้วัสดุที่ไม่ลื่น

(6) ลูกตั้งบันไดห้ามเปิดเป็นช่องโถง

(7) มีป้ายแสดงทิศทาง ตำแหน่ง หรือหมายเลขชั้นของอาคารที่คนพิการทางการมองเห็นและคนชราสามารถทราบความหมายได้ ตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นและทางลงของบันไดที่เชื่อมระหว่างชั้นของอาคาร

5) ที่จอดรถ ของอาคารจะต้องมีที่จอดให้แก่ผู้พิการหรือคนชรา ตามข้อ 12 ซึ่งอย่างน้อยตามอัตราส่วน ดังนี้

(1) ถ้าจำนวนที่จอดรถตั้งแต่ 10 คัน แต่ไม่เกิน 50 คัน ให้มีที่จอดรถสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราอย่างน้อย 1 คัน

(2) ถ้าจำนวนที่จอดรถตั้งแต่ 51 คัน แต่ไม่เกิน 100 คัน ให้มีที่จอดรถสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราอย่างน้อย 2 คัน

(3) ถ้าจำนวนที่จอดรถตั้งแต่ 101 คัน ขึ้นไป ให้มีที่จอดรถสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชราอย่างน้อย 2 คัน และเพิ่มขึ้นอีก 1 คัน สำหรับทุก ๆ จำนวนรถ 100 คันที่เพิ่มขึ้นเศษของ 100 คัน ถ้าเกินกว่า 50 คัน ให้คิดเป็น 100 คัน

และต้องจัดไว้ใกล้ทางเข้าออกอาคารให้มากที่สุด มีลักษณะไม่ขนานกับทางเดินรถ มีพื้นผิวเรียบ มีระดับเสมอกัน และมีสัญลักษณ์รูปผู้พิการนั่งเก้าอี้ล้ออยู่บนพื้นของที่จอดรถด้านที่ติดกับทางเดินรถ มีขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร และยาวไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร และมีป้ายขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 300 มิลลิเมตร และยาวไม่น้อยกว่า 300 มิลลิเมตร ติดอยู่สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 2,000 มิลลิเมตร ในตำแหน่งที่เห็นได้ชัดเจน ต้องเป็นพื้นที่สีเหลี่ยมผืนผ้ากว้างไม่น้อยกว่า 2,400 มิลลิเมตร และยาวไม่น้อยกว่า 6,000 มิลลิเมตร และจัดให้มีที่ว่างข้างที่จอดรถกว้างไม่น้อยกว่า 1,000 มิลลิเมตร ตลอดความยาวของที่จอดรถ โดยที่ว่างดังกล่าวต้องมีลักษณะพื้นผิวเรียบและมีระดับเสมอกับที่จอดรถ (ข้อ 13-14)

5) ทางเข้าอาคาร ทางเดินระหว่างอาคาร และทางเชื่อมระหว่างอาคาร ต้องจัดให้มีลักษณะตามข้อ 15

(1) เป็นพื้นผิวเรียบเสมอกัน ไม่ลื่น ไม่มีสิ่งกีดขวาง หรือส่วนของอาคารยื่นล้ำออกมาเป็นอุปสรรคหรืออาจทำให้เกิดอันตรายต่อผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา

(2) อยู่ในระดับเดียวกับพื้นถนนภายนอกอาคารหรือพื้นลานจอดรถ ในกรณีที่อยู่ต่างระดับ

ต้องมีทางลาดที่สามารถขึ้นลงได้สะดวก และทางลาดนี้ให้อยู่ใกล้ที่จอดรถ

ในกรณีที่มีอาคารหลายอาคารอยู่ภายในบริเวณเดียวกันที่มีการใช้อาคารร่วมกัน จะมีรั้วล้อมหรือไม่ก็ตาม ต้องจัดให้มีทางเดินระหว่างอาคารนั้น และจากอาคารแต่ละอาคารนั้นไปสู่ทางสาธารณะ ลานจอดรถหรืออาคารที่จอดรถ โดยมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

- (1) พื้นทางเดินต้องเรียบ ไม่ลื่น และมีความกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร
 - (2) หากมีท่อระบายน้ำหรือรางระบายน้ำบนพื้นต้องมีฝาปิดสนิท ถ้าฝาเป็นแบบตะแกรงหรือแบบรู ต้องมีขนาดของช่องตะแกรงหรือเส้นผ่านศูนย์กลางของรูกว้างไม่เกิน 13 มิลลิเมตร แนวร่องหรือแนวของรางจะต้องขวางกับแนวทางเดิน
 - (3) ในบริเวณที่เป็นทางแยกหรือทางเลี้ยวให้มีพื้นผิวต่างสัมผัส
 - (4) ในกรณีที่มีสิ่งกีดขวางที่จำเป็นบนทางเดิน ต้องจัดให้อยู่ในแนวเดียวกัน โดยไม่กีดขวางทางเดิน และจัดให้มีพื้นผิวต่างสัมผัสหรือมีการกั้นเพื่อให้ทราบก่อนถึงสิ่งกีดขวาง และอยู่ห่างสิ่งกีดขวางไม่น้อยกว่า 300 มิลลิเมตร
 - (5) ป้ายหรือสิ่งอื่นใดที่แขวนอยู่เหนือทางเดิน ต้องมีความสูงจากพื้นทางเดินไม่น้อยกว่า 2,000 มิลลิเมตร
 - (6) ในกรณีที่พื้นทางเดินกับพื้นถนนมีระดับต่างกัน ให้มีพื้นลาดที่มีความลาดชันไม่เกิน 1:10 และหากมีทางเชื่อมระหว่างอาคาร ต้องมีผนังหรือราวกันตกทั้งสองด้านโดยมีราวจับซึ่งมีลักษณะตามข้อ 8 (7) (ก) (ข) (ค) (ง) และ (จ) ที่ผนังหรือราวกันตกนั้น และมีทางเดินซึ่งมีลักษณะตามข้อ 16 (1) (2) (3) (4) และ (5)
 - 6) ประตูของอาคาร ต้องมีลักษณะตามข้อ 18 วรรคหนึ่งต้อง เปิดปิดได้ง่าย ช่องประตูกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตรในกรณีที่ประตูเป็นแบบบานเปิดผลักเข้าออก เมื่อเปิดออกสู่ทางเดินหรือระเบียงต้องมีพื้นที่ว่างขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร และยาวไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร
- ในกรณีที่ประตูเป็นแบบบานเลื่อนหรือแบบบานเปิดให้มีมือจับที่มีขนาดเท่ากับราวจับตามข้อ 8 (7) (ข) ในแนวตั้งทั้งด้านในและด้านนอกของประตูซึ่งมีปลายด้านบนสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 1,000 มิลลิเมตร และปลายด้านล่างไม่เกิน 800 มิลลิเมตร ในกรณีที่ประตูบานเปิดออกให้มีราวจับตามแนวนอนด้านในประตู และในกรณีที่ประตูบานเปิดเข้าให้มีราวจับตามแนวนอนด้านนอกประตู
- ราวจับดังกล่าวให้สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 800 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 900 มิลลิเมตร ยาวไปตามความกว้างของประตู
- ในกรณีที่ประตูเป็นกระจกหรือลูกฟักเป็นกระจก ให้ติดเครื่องหมายหรือแถบสีที่สังเกตเห็นได้ชัด
- (7) อุปกรณ์เปิดปิดประตูต้องเป็นชนิดก้านบิดหรือแกนผลัก อยู่สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 1,000 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 1,200 มิลลิเมตร
- ประตูตามวรรคหนึ่งต้องไม่ติดตั้งอุปกรณ์ชนิดที่บังคับให้บานประตูปิดได้เองที่อาจทำให้

ประตูหนีบหรือกระแทกผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา

แต่ไม่ใช่บังคับกับประตูหนีไฟและประตูเปิดปิดโดยใช้ระบบอัตโนมัติ (ข้อ 19)

7) ห้องส้วมสำหรับผู้พิการ หรือทุพพลภาพหรือคนชรา ต้องจัดให้อย่างน้อย 1 ห้อง รวมถึงสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงด้วย ทั้งนี้ต้องมีลักษณะตามข้อ 21 (1)-(10) ดังนี้

(1) มีพื้นที่ว่างภายในห้องส้วมเพื่อให้เก้าอี้ล้อสามารถหมุนตัวกลับได้ซึ่งมีเส้นผ่านศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 1,500 มิลลิเมตร

(2) ประตูของห้องที่ตั้งโถส้วมเป็นแบบบานเปิดออกสู่ภายนอก โดยต้องเปิดค้างได้ไม่น้อยกว่า 90 องศา หรือเป็นแบบบานเลื่อน และมีสัญลักษณ์รูปผู้พิการติดไว้ที่ประตูด้านหน้าห้องส้วม ลักษณะของประตูนอกจากที่กล่าวมาข้างต้น ให้เป็นไปตามที่กำหนดในหมวด 6

(3) พื้นห้องส้วมต้องมีระดับเสมอกับพื้นภายนอก ถ้าเป็นพื้นต่างระดับต้องมีลักษณะเป็นทางลาดตามหมวด 2 และวัสดุปูพื้นห้องส้วมต้องไม่ลื่น

(4) พื้นห้องส้วมต้องมีความลาดเอียงเพียงพอไปยังช่องระบายน้ำทิ้งเพื่อที่จะไม่ให้มีน้ำขังบนพื้น

(5) มีโถส้วมชนิดนั่งราบ สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 450 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 500

มิลลิเมตร มีพนักพิงหลังที่ให้ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราที่ไม่สามารถนั่งทรงตัวได้เองใช้พิงได้ และที่ปล่อยน้ำเป็นชนิดคันโยก ปุ่มกดขนาดใหญ่หรือชนิดอื่นที่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราสามารถใช้ได้อย่างสะดวก มีด้านข้างด้านหนึ่งของโถส้วมอยู่ชิดผนัง โดยมีระยะห่างวัดจากกึ่งกลางโถส้วมถึงผนังไม่น้อยกว่า 450 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 500 มิลลิเมตร ต้องมีราวจับที่ผนัง ส่วนด้านที่ไม่ชิดผนังให้มีที่ว่างมากพอให้ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราที่นั่งเก้าอี้ล้อสามารถเข้าไปใช้โถส้วมได้โดยสะดวก ในกรณีที่ดินข้างของโถส้วมทั้งสองด้านอยู่ห่างจากผนังเกิน 500 มิลลิเมตร ต้องมีราวจับที่มีลักษณะตาม (7)

(6) มีราวจับบริเวณด้านที่ชิดผนังเพื่อช่วยในการพยุงตัว เป็นราวจับในแนวนอนและแนวตั้ง โดยมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(ก) ราวจับในแนวนอนมีความสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 650 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 700 มิลลิเมตร และให้ยื่นล้าออกมาจากด้านหน้าโถส้วมอีกไม่น้อยกว่า 250 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 300 มิลลิเมตร

(ข) ราวจับในแนวตั้งต่อจากปลายของราวจับในแนวนอนด้านหน้าโถส้วมมีความยาววัด

จากปลายของราวจับในแนวนอนขึ้นไปอย่างน้อย 600 มิลลิเมตรราวจับตาม (6) (ก) และ (ข) อาจเป็นราวต่อเนื่องกันก็ได้

(7) ด้านข้างโถส้วมด้านที่ไม่ชิดผนังให้มีราวจับติดผนังแบบพับเก็บได้ในแนวราบ เมื่อกางออกให้มีระบบล็อกที่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราสามารถปลดล็อกได้ง่าย มีระยะห่างจากขอบของโถส้วมไม่น้อยกว่า 150 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 200 มิลลิเมตร และมีความยาวไม่น้อยกว่า 550 มิลลิเมตร

(8) นอกเหนือจากราวจับตาม (6) และ (7) ต้องมีราวจับเพื่อนำไปสู่สุขภัณฑ์อื่น ๆ ภายในห้องส้วม มีความสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 800 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 900 มิลลิเมตร

(9) ติดตั้งระบบสัญญาณแสงและสัญญาณเสียงให้ผู้ที่อยู่ภายนอกแจ้งภัยแก่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา และระบบสัญญาณแสงและสัญญาณเสียงให้ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราสามารถแจ้งเหตุหรือเรียกหาผู้ช่วยในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉินไว้ในห้องส้วม โดยมีปุ่มกดหรือปุ่มสัมผัสให้สัญญาณทำงานซึ่งติดตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราสามารถใช้งานได้สะดวก

(10) มีอ่างล้างมือ โดยมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(ก) ใต้อ่างล้างมือด้านที่ติดผนังไปจนถึงขอบอ่างเป็นที่ว่าง เพื่อให้เก้าอี้ล้อสามารถสอดเข้าไปได้ โดยขอบอ่างอยู่ห่างจากผนังไม่น้อยกว่า 450 มิลลิเมตร และต้องอยู่ในตำแหน่งที่ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราเข้าประชิดได้โดยไม่มีสิ่งกีดขวาง

(ข) มีความสูงจากพื้นถึงขอบบนของอ่างไม่น้อยกว่า 750 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 800 มิลลิเมตร และมีราวจับในแนวนอนแบบพับเก็บได้ในแนวตั้งทั้งสองข้างของอ่าง

(ค) ก๊อกน้ำเป็นชนิดก้านโยกหรือก้านกดหรือก้านหมุนหรือระบบอัตโนมัติ

8) อาคารจะต้องจัดให้มีพื้นที่ผิวต่างสัมผัสนี้ เพื่อให้มองเห็นได้บริเวณต่างระดับต่างกันเกิน 200 มิลลิเมตรที่ทางขึ้นและทางลงของทางลาดหรือบันไดที่พื้นด้านหน้าและด้านหลังประตูทางเข้าอาคาร และที่พื้นด้านหน้าของประตูห้องส้วม โดยมีขนาดกว้าง 300 มิลลิเมตร และมีความยาวเท่ากับและขนานไปกับความกว้างของช่องทางเดินของพื้นต่างระดับทางลาด บันได หรือประตู และขอบของพื้นผิวต่างสัมผัสอยู่ห่างจากจุดเริ่มต้นของทางขึ้นหรือทางลงของพื้นต่างระดับ ทางลาด บันได หรือประตูไม่น้อยกว่า 300 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 350 มิลลิเมตร

ในกรณีของสถานีขนส่งมวลชน ให้ขอบนอกของพื้นผิวต่างสัมผัสอยู่ห่างจากขอบของชานชาลาไม่น้อยกว่า 600 มิลลิเมตร แต่ไม่เกินกว่า 650 มิลลิเมตร

9) ในโรงแรมหรือหอประชุมต้องจัดให้มีพื้นที่เฉพาะสำหรับเก้าอี้ล้ออย่างน้อยหนึ่งที่นั่งทุก ๆ จำนวน 100 ที่นั่ง โดยพื้นที่เฉพาะนี้เป็นพื้นที่ราบขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 900 มิลลิเมตร และความยาวไม่น้อยกว่า 1,400 มิลลิเมตร ต่อหนึ่งที่นั่ง อยู่ในตำแหน่งที่เข้าออกได้ (ข้อ 26)

10) โรงแรมนั้น มีข้อกำหนดในเรื่องห้องพักและที่อาบน้ำสำหรับผู้พิการและคนชรา ตามข้อ 27 และ 28 ดังนี้

โรงแรมที่มีห้องพักตั้งแต่ 100 ห้อง ขึ้นไป ต้องจัดให้มีห้องพักสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา เข้าใช้ได้ไม่น้อยกว่าหนึ่งห้องต่อจำนวนห้องพักทุก 100 ห้อง โดยห้องพักดังกล่าวต้องมีส่วนประกอบและมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) อยู่ใกล้บันไดหรือบันไดหนีไฟหรือลิฟต์ดับเพลิง

(2) ภายในห้องพักต้องจัดให้มีสัญญาณบอกเหตุหรือเตือนภัยทั้งสัญญาณที่เป็นเสียงและแสง และระบบสันสะเทือนติดตั้งบริเวณที่นอนในกรณีเกิดอัคคีภัยหรือเหตุอันตรายอย่างอื่น เพื่อให้ผู้ที่อยู่ภายในห้องพักทราบ และมีสวิทช์สัญญาณแสงและสวิทช์สัญญาณเสียงแจ้งภัยหรือเรียกให้ผู้ที่อยู่ภายนอกทราบว่ามีคนอยู่ในห้องพัก

(3) มีแผนผังต่างสัมผัสของอาคาร ในชั้นที่มีห้องพักสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา เข้าใช้ได้ มีอักษรเบรลล์แสดงตำแหน่งของห้องพัก บันไดหนีไฟ และทิศทางไปสู่อันตรายโดยติดตั้งที่กึ่งกลางบานประตูด้านในและอยู่สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า ๑,๓๐๐ มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน ๑,๖๐๐ มิลลิเมตร

(4) มีสัญลักษณ์รูปผู้พิการติดไว้ที่ประตูด้านหน้าห้องพักสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา (ข้อ 27)

ห้องพักในโรงแรม ต้องมีที่อาบน้ำซึ่งเป็นแบบฝักบัวหรือแบบอ่างอาบน้ำโดยมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ (ข้อ 28)

(1) ที่อาบน้ำแบบฝักบัว

(ก) มีพื้นที่วางขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 1,100 มิลลิเมตร และความยาวไม่น้อยกว่า 1,200 มิลลิเมตร

(ข) มีที่นั่งสำหรับอาบน้ำที่มีความสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 450 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 500 มิลลิเมตร

(ค) มีราวจับในแนวนอนที่ด้านข้างของที่นั่ง มีความสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 650 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 700 มิลลิเมตร และยาวไม่น้อยกว่า 650 มิลลิเมตร แต่ไม่เกิน 700 มิลลิเมตร และมีราวจับในแนวตั้งต่อจากปลายของราวจับในแนวนอน และมีความยาวจากปลายของราวจับ

ในแนวนอนขึ้นไปอย่างน้อย 600 มิลลิเมตร

จะเห็นได้ว่าตามกฎกระทรวงฉบับนี้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่อำนวยความสะดวกในการที่ผู้สูงอายุจะเข้าไปใช้บริการในอาคารตามที่กำหนดไว้ และมีมาตรฐานความปลอดภัยที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันได้มีข้อเสนอของอนุกรรมการด้านคนพิการ ในคณะกรรมการพัฒนาสังคมและกิจการเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส ที่จัดเสวนาเรื่อง “การบูรณาการกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์” ที่ห้องประชุม 309 อาคารรัฐสภา 2 วันที่ 29 พ.ย. 2553 โดยมีข้อเสนอว่าควรบูรณาการกฎกระทรวง 3 กฎกระทรวงที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกเข้าด้วยกัน และจัดทำคู่มือบูรณาการกฎกระทรวงสิ่งอำนวยความสะดวกและขยายความเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริงทั้งในด้านการออกแบบที่เป็นธรรมชาติ การใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและการช่วยเหลือที่สมเหตุผล นิยามคำที่สำคัญ ตัวอย่างแบบมาตรฐานการซ่อมแซม ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่วนต่างๆ เช่น บันได ส้วม และห้องนอน ฯลฯ ของบ้านประชาชนทั่วไป เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ จริตประเพณี และความต้องการของคนพิการผู้สูงอายุ ที่อาศัยในบ้านเรือนนั้น ข้อผิดพลาดที่พบบ่อยในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงหน่วยงานและรายชื่อของผู้ให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก ส่วนการใช้พื้นที่สาธารณะควรให้ความรู้แก่ประชาชนร่วมกันเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนรวมถึงผู้สูงอายุสามารถใช้พื้นที่สาธารณะได้ทุกแห่ง โดยเฉพาะทางเท้า และสวนสาธารณะได้เท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตจากอนุกรรมการท่านหนึ่งเห็นว่า กฎกระทรวงมหาดไทย ข้างต้นยังไม่ครอบคลุมสวนสาธารณะ สวนสนุก โบสถ์ มัสยิดหรือศาสนสถานอื่น สถานที่ท่องเที่ยว ศูนย์บริการประชาชนหรืออาคารที่ไม่ได้ระบุไว้ จึงทำให้มีปัญหาว่าไม่จำเป็นต้องกระทำ และการกำหนดรายละเอียดในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกมากเกินไป ทำให้ไม่ยืดหยุ่น และบางกรณีไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 หรือไม่สอดคล้องกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เช่น ขนาดของลิฟต์โดยสารกดปุ่ม สัญญาณเตือนภัยในลิฟต์ โถงนั่งราบ จนทำให้หาซื้อของได้ยาก เป็นต้น²⁶

4. ข้อบังคับ/กฎหมายหมู่บ้านจัดสรรที่เกี่ยวข้องกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ

การจัดสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะตามพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 กำหนดให้มีมาตรฐานการจัดสาธารณูปโภค แตกต่างกันตามขนาดของโครงการ โดยแยกเป็นโครงการขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ถ้าเป็นโครงการจัดสรรที่ดินขนาดเล็กที่มีการจัดสรรที่ดินแปลงย่อยเพื่อจำหน่ายไม่เกิน 99

²⁶ ชีรยุทธ สุคนธวิท, เหตุผลในการเสนอขอแก้ไขปรับปรุงกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. 2548

แปลง หรือมีเนื้อที่โครงการต่ำกว่า 19 ไร่ ถนนที่ใช้เป็นทางเข้าออกคู่อที่ดินแปลงจะต้องมีความกว้างของเขตทางต่ำกว่า 9.00 เมตร โดยมีความกว้างของผิวจราจรไม่ต่ำกว่า 6.00 เมตร

สำหรับโครงการจัดสรรที่ดินขนาดกลาง หรือโครงการที่มีการแบ่งที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ 100-299 แปลง หรือมีเนื้อที่ 19-50 ไร่ ถนนที่เป็นทางเข้าออกคู่อที่ดินแปลงจะต้องมีความกว้างของเขตทางไม่ต่ำกว่า 12.00 เมตร โดยมีความกว้างของผิวจราจรไม่ต่ำกว่า 8.00 เมตร ถ้าเป็นโครงการขนาดกลางที่มีการแบ่งที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ 300-499 แปลง หรือมีเนื้อที่จัดสรรเกินกว่า 50 ไร่ แต่ไม่เกิน 100 ไร่ ต้องมีความกว้างของเขตทางไม่ต่ำกว่า 16.00 เมตร โดยมีความกว้างของผิวจราจรไม่ต่ำกว่า 12.00 เมตร

สำหรับโครงการขนาดใหญ่ที่มีการแบ่งแปลงย่อยตั้งแต่ 500 แปลงขึ้นไป หรือมีเนื้อที่จัดสรรมากกว่า 100 ไร่ขึ้นไป ต้องมีความกว้างของเขตทางไม่ต่ำกว่า 18.00 เมตร โดยมีความกว้างของผิวจราจรไม่ต่ำกว่า 13.00 เมตร นอกจากนี้ยังต้องมีเกาะกลางถนนกว้างไม่น้อยกว่า 1.00 เมตร และมีทางเท้ากว้างข้างละ 2.00 เมตร

การกำหนดมาตรฐานถนนซึ่งเป็นทางเข้าออกคู่อที่ดินจัดสรรในทุกแปลง และกฎหมายยังกำหนดให้ผู้เป็นเจ้าของโครงการจัดให้มีระบบไฟฟ้า ระบบประปา เข้าสู่ที่ดินจัดสรรในทุกแปลงด้วย โดยในส่วนของการจัดให้มีระบบประปานั้นหากเป็นโครงการจัดสรรซึ่งตั้งอยู่ในเขตที่การประปานครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค หรือการประปาส่วนท้องถิ่นสามารถให้บริการได้ ต้องใช้บริการของหน่วยงานนั้นๆ

ในทางกฎหมายยังกำหนดไว้ด้วยว่าผู้จัดสรรที่ดินหรือเจ้าของโครงการต้องจัดให้มีระบบระบายน้ำ และระบบบำบัดน้ำเสีย เพื่อระบายน้ำฝน และน้ำเสียที่ผ่านการบำบัดน้ำเสียแล้วออกสู่แหล่งรองรับน้ำ ซึ่งระบบดังกล่าวต้องมีการคำนวณอย่างถูกต้องตามหลักวิศวกรรม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในโครงการจัดสรรที่มีการยื่นขออนุญาตอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ส่วนในเรื่องของสวนสาธารณะ สวนหย่อม สนามเด็กเล่นและสนามกีฬา ที่โครงการส่วนใหญ่ใช้โฆษณาขายโครงการเพื่อให้ผู้ซื้อบ้านเห็นว่าทางโครงการมีข้อเสนอที่ดี แต่แท้ที่จริงแล้วโครงการจัดสรรทุกโครงการที่ขออนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย ต้องจัดให้มีสวน สนามเด็กเล่น และสนามกีฬาในขนาดพื้นที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 โดยคำนวณจากพื้นที่จัดจำหน่ายทั้งหมด และสวน หรือสนามเด็กเล่น สนามกีฬาที่จัดให้นั้นจะต้องมีขนาดและรูปแปลงที่เหมาะสม สะดวกต่อการใช้ประโยชน์ได้จริง ที่สำคัญคือต้องไม่แบ่งแปลงย่อยออกเป็นหลายแปลง ยกเว้นแต่มีการกันพื้นที่เพื่อจัดทำสวน สนามเด็กเล่น หรือสนามกีฬาในแต่ละแห่งไว้ไม่ต่ำกว่า 1 ไร่ ซึ่งโครงการจัดสรรที่สามารถกันพื้นที่เพื่อจัดสร้างสวนส่วนกลางได้ถึง 1 ไร่ ต้องเป็นโครงการขนาดใหญ่ ดังนั้นนอกจากจะต้องกันพื้นที่ไว้เพื่อเป็นส่วนของสวนสาธารณะ และในข้อกำหนดฉบับเดียวกันนี้ยังกำหนดไว้ด้วยว่าหากเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องกันพื้นที่ไว้สำหรับเป็นที่ตั้งโรงเรียนอนุบาลอีก 1 แห่ง โดยที่ดินที่กันไว้นั้นต้องมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 200 ตารางวา

จะเห็นได้ว่า ในกฎหมายควบคุมการจัดสรรที่ดินนั้นไม่ได้กำหนดมาตรฐานการจัดการภายในอาคารไว้ที่จะกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้โดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบ้านจัดสรร ดังนั้น จึงควรนำมาตรฐานในการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกมาเทียบเคียงใช้โดยอาศัยกฎกระทรวงมหาดไทย กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคาร สำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548 มาเทียบเคียงแล้วออกข้อกำหนดให้ผู้ประกอบการนำไปใช้ในการออกแบบอาคารและกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณสวนสาธารณะด้วย

5. การออกแบบและการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตการก่อสร้างอาคารและการจัดบริการสาธารณะในท้องถิ่นของตน จึงมีทั้งหน้าที่ในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุและส่งเสริมให้อาคารที่อยู่อาศัยจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุได้ตามมาตรฐานได้

การจัดการสภาพแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการให้บริการสาธารณะในด้านต่าง ๆ ท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงคมนาคมในส่วนที่เกี่ยวข้องตามที่กล่าวมาข้างต้น หากเป็นบริการที่เข้าหลักเกณฑ์ที่ต้องกำหนดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามที่กฎหมายกำหนด

สำหรับการจัดสภาพแวดล้อมในบ้านที่จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุนั้น มีแนวคิดและการศึกษาวิจัยแล้ว²⁷ซึ่งน่าจะนำมาพัฒนาและนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

“1) แนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ มีหลักการดังนี้คือ

1.1) มีความปลอดภัยทางกายภาพ (Physical Safety)

ความปลอดภัยทางด้านร่างกายและสุขภาพอนามัยเช่น มีที่พักเพียงพอแยกเป็นสัดส่วน มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ดี มีการจัดระบบการรักษาความสะอาด มีระบบการปกป้องจากภายนอก เช่น เสียง แสง ที่ดี การทำประตูห้องนอนที่เปิดได้ 2 ด้าน จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์ปิดเปิดน้ำที่ไม่ต้องออกแรงมากการเปิด มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียง หรือห้องน้ำ สำหรับเรียกขอความช่วยเหลือเป็นต้น²⁸

1.2) สามารถเข้าถึงได้ง่าย (Accessibility)

การมีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของผู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวก หรือการจัดให้อยู่ใกล้แหล่งบริการต่าง ๆ เช่น วัด โบสถ์ ห้องสมุด โรงละคร สถาบันเพื่อการศึกษา บริการด้านสุขภาพ อยู่ภายใน

²⁷ โปรดุค ศศ. ไตรรัตน์ จารุทัศน์, โครงการ การพัฒนาต้นแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ, มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ, 2550

²⁸ Lowton, M.P.1975: 54

ระยะที่สามารถเดินถึงได้ (Within walking distance) และการจัดให้ใกล้แหล่งระบบขนส่งมวลชน และใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถมาเยี่ยมเยียนได้สะดวก (Easily accessible)

1.3) สามารถสร้างแรงกระตุ้น (Stimulation)

การตกแต่งสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยที่มีความน่าสนใจ การเลือกใช้สีที่เหมาะสม มีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซึมเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่าง ๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถที่มีก่อนประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น จัดที่อยู่อาศัยผู้สูงอายุไว้ใกล้กับโรงเรียนสอนเด็กเล็กหรือห้องสมุด เป็นต้นซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยยืดเวลาให้ผู้สูงอายุสามารถที่จะดำรงชีวิตได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เกิดความรู้สึกเป็นประโยชน์และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนเองก็จะได้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการที่ได้เก็บเกี่ยวประโยชน์จากความสามารถของผู้สูงอายุ โดยสามารถจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุให้ยังคงใกล้แหล่งชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การจัดที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุให้กระจายไปตามชุมชนไม่เกิน 20-30 หน่วย โดยไม่แยกออกไปอย่างโดดเดี่ยว

1.4) ดูแลรักษาง่าย (Low maintenance)

บ้านสำหรับผู้สูงอายุควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้บ้านทั่วๆ ไปควรจะเล็ก ถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมีบานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันพายุ และสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยๆ เพื่อลดงานสนาม

2) ข้อเสนอแนะในการจัดสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยที่เหมาะสม

สำหรับประชาชนทั่วไปการจัดสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยให้เหมาะสมกับการพักอาศัยของผู้สูงอายุสามารถใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบ หรือคัดแปลงอาคารได้ดังนี้คือ

1.ตัวบ้าน

เป็นบ้านชั้นเดียว หรือห้องนอนอยู่ชั้นล่างของบ้าน

ทางเข้าบ้านควรมีระดับเดียวกับพื้นภายนอก

ไม่ควรจะมีพื้นต่างระดับ(step)

ไม่ควรจะมีธรณีประตู

ถ้าจำเป็นต้องมีบันได ลูกตั้งบันไดควรสูง 12-15 ซม.และลูกนอนควรกว้าง 30-35 ซม.

ลูกตั้งบันไดห้ามเปิดเป็นช่องโล่ง

พื้นไม่ลื่น

วัสดุก่อสร้างที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ และทนทาน

มีการไหลเวียนและระบายอากาศดี

มีแสงสว่างธรรมชาติและไฟฟ้าที่เพียงพอ

มีระบบป้องกันเพลิงไหม้ที่ดี

สะดวกในการบำรุงรักษา

มีบริเวณบ้านที่สามารถ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หรือทำกิจกรรมเบาๆได้

ต้นไม้หรือพืชพันธุ์ต่างๆเป็นประเภทไม้ดอก หรือไม้ที่มีกลิ่นหอม(หลีกเลี่ยง ไม้ผล ไม้หนาม ไม้ที่มีมียาง)

รั้วบ้านโปร่ง เพื่อนบ้านสามารถมองเข้ามาได้ และสามารถมองเห็นจากภายในบ้านได้

ระดับภายในบ้านไม่ควรสูงเกินจากระดับถนนด้านหน้า 30 ซม.และไม่ควรต่ำกว่าถนน

ระยะห่างระหว่างภายในบ้านมาที่ที่จอดรถ หรือประตูบ้านอยู่ในระยะที่สามารถเดินได้ง่าย

มีหลังคาคลุมแดดคลุมฝนตั้งแต่ประตูรั้ว

2.ห้องนอน

มีความเป็นส่วนตัวมากที่สุด

ไม่ควรใหญ่ หรือเล็กเกินไป ประมาณ 12-16 ตารางเมตร ไม่รวมห้องน้ำ

ควรที่จะเป็นห้องที่ส่งเสริมกำลังใจและให้ความหวัง

หน้าต่างและควรมองเห็นทิวทัศน์ภายนอก

เตียงควรจะเคลื่อนย้ายได้ในบางโอกาส และไม่ควรรอยู่ในมุมใดมุมหนึ่ง

ผู้ที่อยู่เป็นคู่ควรมีพื้นที่สำหรับเตียงคู่

เตียงนอนควรรอยู่ใกล้ห้องน้ำ

มีแสงสว่างสำหรับการอ่านหนังสือ

มีพื้นที่เก็บของเพียงพอ

มีส่วนแต่งตัว มีตู้เสื้อผ้า โต๊ะเครื่องแป้งและกระจก

(การส่องกระจกดูตัวเองจะทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น โดยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้รับรู้ถึงสภาพปัจจุบันของตัวเอง)

หัวเตียงควรมีโทรศัพท์ และสัญญาณฉุกเฉิน

3.ห้องน้ำ

มีราวจับที่สามารถเดินได้ทั่วห้องน้ำ

มีราวจับจากภายนอกห้อง เช่นบริเวณห้องนอน หรือห้องรับแขก ที่ต่อเนื่องมาที่ห้องน้ำได้

เฉพาะตรงฝักบัว และที่อาบน้ำ ควรมีที่นั่งและสัญญาณฉุกเฉินในห้องน้ำ

ฝักบัวควรเป็นชนิดแรงดันต่ำ

ประตูห้องน้ำควรเป็นแบบที่เปิดให้คนอื่นสามารถเข้าไปได้เมื่อเกิดอุบัติเหตุ

ห้องน้ำควรกว้างประมาณ 1.50 -2.00 เมตร(ไม่กว้างและไม่แคบเกินไป)

พื้นผิวไม่ควรลื่น

มีพื้นที่ว่างภายในห้องส้วมมีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร

4.ห้องครัว

อ่างล้างมือควรเป็นแบบคู่

ด้านล่างของอ่างล้างมือควรมีพื้นที่สำหรับรถเข็น

เตาตู้เย็นหรือลิ้นชักในครัวไม่ควรอยู่ในมุม

หิ้งและตู้ต่าง ๆ อยู่ในระดับที่ไม่สูงและไม่ต่ำเกินไป

มีระบบระบายอากาศดี

มีมุมนั่งรับประทานอาหาร

5. ห้องรับแขกพักผ่อน

ไม่มีสิ่งกีดขวางหรือมีเฟอร์นิเจอร์กีดขวาง

มีพื้นที่นี้จะมีกิจกรรมต่างๆ เป็นส่วนประกอบ เช่น สันทนาการและบันเทิง ฯลฯ

การจัดเฟอร์นิเจอร์ที่ส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์ พุดคุยกันได้

6.ก๊อกน้ำ

ถ้ามีระบบน้ำร้อน ควรปรับเป็นระบบน้ำอุ่นหัวเดียวผสม เพื่อป้องกันน้ำร้อนลวก

ก๊อกน้ำและอุปกรณ์ควรเป็นชนิดก้านโยก

7.ระบบไฟฟ้า

ติดตั้งระบบตัดไฟอัตโนมัติ กรณีไฟฟ้าลัดวงจร

มีระบบไฟฟ้าแสงสว่างฉุกเฉินบริเวณห้องนอน ห้องรับแขก และทางเข้าบ้าน

8.ระบบสุขาภิบาล

ทั่วทั้งบ้านมีการระบายน้ำที่ดี ไม่มีท่วม ชัง

มีระบบดักน้ำสำรอง(ใต้ดิน หรือหลังคา)

9.สวิตช์

สูงไม่เกิน 90 เซนติเมตร เพื่อหลีกเลี่ยงการเอื้อม

สวิตช์ใหญ่ และมีแสงตอนปิดสวิตช์

สวิตช์สามารถปิดเปิดได้ในระยะเอื้อมถึงจากเตียงนอน

10.สวิตช์ - ปลั๊กไฟ

สูงจากพื้น อย่างน้อย 45 เซนติเมตร เพื่อหลีกเลี่ยงการก้ม

มีสวิตช์สำหรับปิด-เปิดปลั๊ก

11. มือจับ

เป็นแบบคันโยกขนาดใหญ่ จับง่าย ไม่ควรใช้ลูกบิด

ผู้เสื่อผ้าควรเป็นประตูแบบเลื่อน

12.หน้าต่าง

ไม่ควรสูงเกินไป ทำให้สามารถมองเห็นวิวภายนอกได้ง่าย

การปิด-เปิดไม่ควรฝืดหรือถื่นเกินไป

หากมีเหล็กค้ำควรมีช่องที่สามารถเปิดได้ง่ายยามฉุกเฉิน

มีมุ้งลวดที่สามารถกันแมลงได้ และสามารถถอดมาทำความสะอาดได้

กระจกที่สามารถเอื้อมถึงควรเป็นกระจกนิรภัย(Laminated safety glass)

กรณีที่ถูกพุกเป็นกระจกให้ติดเครื่องหมายหรือแถบสีที่สังเกตเห็น ได้ชัด

มีหลังคาหรือส่วนยื่นที่กันแดดกันฝนได้ดี

13. ประตู

มีขนาดความกว้างเป็นพิเศษอย่างน้อย 90 เซนติเมตร เพื่อให้ล้อเข็นผ่านได้สะดวก

ประตูควรเป็นแบบผลักเปิดออกได้ง่าย

ห้ามติดตั้งอุปกรณ์ชนิดที่บังคับให้บานประตูปิดได้เอง

14 แสงสว่าง

ควรมีแสงไฟจากภายนอกสอดเข้ามาในกรณีที่ไฟในบ้านเสียเพื่อช่วยในการมองเห็นของผู้สูงอายุ

การใช้แสงสะท้อน (Indirect Lighting) ที่มีความสว่างพอเหมาะ

ในบริเวณที่อยู่อาศัยจึงควรมีความสว่างทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน

ทางเดิน ควรมีแสงสว่างที่เพียงพอไปตลอดทาง และมีราวสำหรับจับที่สามารถเห็นได้ชัดเจน

15. เครื่องเรือน (เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เตียง)

เก้าอี้ และเตียง มีระดับที่ไม่สูงและต่ำเกินไป ควรสูงจากพื้นประมาณ 40 - 45 ซม.

วัสดุรองพื้นหรือเบาะ ควรมีความแข็ง ไม่อ่อนเกินไป

สามารถทำความสะอาดได้ง่าย

16. ทางลาด

พื้นผิวทางลาดต้องเป็นวัสดุที่ไม่ลื่น

พื้นผิวของจุดต่อเนื่องระหว่างพื้นกับทางลาดต้องเรียบไม่สะดุด

ความกว้างสุทธิกว้าง 90-150 ซม.

มีพื้นที่หน้าทางลาดเป็นที่ว่างยาวไม่น้อยกว่า 150 ซม.

ต้องมีความลาดชันไม่เกิน 1:12 และมีความยาวช่วงละไม่เกิน 6 เมตร

ทางลาดด้านที่ไม่มีผนังกั้นให้ยกขอบสูงจากพื้นผิวของทางลาดไม่น้อยกว่า 50 ซม. และมีราวกันตก

ทางลาดที่มีความยาวตั้งแต่ 2.50 เมตร ขึ้นไป ต้องมีราวจับทั้งสองด้าน

17.ราวจับ

ทำด้วยวัสดุเรียบ มีความมั่นคงแข็งแรง ไม่เป็นอันตรายในการจับและไม่ลื่น

มีลักษณะกลม โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 ซม.

สูงจากพื้นทางลาด 80 - 90 ซม. ราวจับด้านที่อยู่ติดผนังให้มีระยะห่างจากผนังไม่น้อยกว่า 5 ซม.

18 ลีและพื้นผิว

อุปกรณ์และส่วนของอาคารดังนี้ให้มีสีที่ตัดกันหรือแตกต่างจากสีของ

ส่วนต่อเนื่องของอุปกรณ์และส่วนของอาคารนั้นอย่างเด่นชัด ดังต่อไปนี้

พื้นทางเดิน พื้นต่างระดับ พื้นห้องส้วม และพื้นผิวต่างสัมผัส

ผนังและบัวเชิงผนัง

ประตู ธรณีประตู วงกบหรือขอบประตู ประตูทางเข้าออก และประตูลิฟต์

บันได บันไดเลื่อน ทางเลื่อน และทางลาด

ลูกนอนกับลูกตั้งของชั้นบันได หรือลูกนอนของชั้นบันไดชั้นหนึ่งกับพื้นห้อง

บริเวณจุกบันได

ราว ราวบันได ราวทางลาด ราวระเบียง ราวกันตก และราวยึดเกาะในห้องส้วมและทางเดิน

ป้าย แผ่นผัง ตัวอักษร เครื่องหมาย และสัญลักษณ์

แผงสวิทช์ เต้ารับ และเต้าเสียบ

เสา สิ่งกีดขวาง และส่วนยื่นจากผนังบนทางเดิน

สุขภัณฑ์ และอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

สีเขียว หมายถึง ความปลอดภัย ให้ไปได้

สีเหลือง หมายถึง ความเสี่ยงภัย ให้ระวัง

สีแดง หมายถึง อันตราย”²⁹

²⁹ ข้อมูลในส่วนแนวคิด และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงอาคารที่อยู่อาศัยนี้ คัดจาก รศ. ไตรรัตน์ จารุทัศน์, บ้านปลอดภัยวัยเกษียณ หน่วยวิจัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคิดและข้อเสนอแนะนี้ น่าจะนำมาใช้ในการส่งเสริมให้ครอบครัวได้ดำเนินการตามหลักการดังกล่าวเพื่อให้การคุ้มครองผู้สูงอายุในครอบครัวของตนต่อไป

6.บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการเพื่อจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุในสังคมเมืองและชนบท

การจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุและคนพิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามแนวทางของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น³⁰ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินงานตามแผนหลัก 4 แผนงานหลัก คือ

- 1.แผนงานให้บริการด้านสุขภาพอนามัย โดยจัดการฝึกอบรมความรู้ การตรวจสุขภาพเคลื่อนที่ และจัดให้มีการแจ้งขอรับบริการ อาสาสมัครและพาหนะรับส่ง
2. แผนงานส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งด้านองค์กรผู้สูงอายุ และคนพิการ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการรวมตัวกันเป็นชมรม/องค์กร และภาคีเครือข่าย เพื่อเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมการจัดสวัสดิการสังคมตามความเหมาะสมของพื้นที่หรือชุมชน รวมทั้งร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยการรวมกลุ่มต้องเป็นไปตามความสมัครใจของผู้สูงอายุและคนพิการแต่ละประเภท และจัดให้มีกิจกรรมด้านสวัสดิการสังคม นันทนาการ กิจกรรมออกกำลังกาย โดยการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. แผนส่งเสริมอาชีพหรือรายได้ของผู้สูงอายุและคนพิการ โดยจัดให้เข้าฝึกอาชีพและอบรมความรู้ในอาชีพต่างๆ ประสานกับสถานประกอบการให้รับเข้าทำงาน
- 4.แผนงานด้านการบริการจัดการระบบพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยจัดทำข้อมูลผู้สูงอายุและคนพิการ ประชาสัมพันธ์สื่อสารให้ทราบถึงสิทธิ และการเข้าถึงบริการของรัฐ จัดให้มีอาสาสมัครดูแล ช่วยเหลือยังชีพ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุและคนพิการได้มีส่วนร่วมในการทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

คณะกรรมการประชุมพัฒนาโจทย์การศึกษาทบทวนองค์ความรู้ด้านกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุได้มีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

- 1) อปท. มีความคล่องตัวในการกระจายอำนาจน้อย ดูแลแต่เรื่องของสาธารณูปโภค ไม่มีกฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินงานในการดูแลผู้สูงอายุ

³⁰ หนังสือที่ มท. 0891.3/ ว 1983 ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2550

- 2) ผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่นไม่เข้าใจระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงานเรื่องผู้สูงอายุตัวกฎหมายในระดับท้องถิ่น นั้นมีความครอบคลุม และให้อำนาจ แต่ปัญหาเกิดจากตัวบุคคลที่ใช้กฎหมายนั้นตีความไม่ได้
- 3) การทำ social enterprise จะจัดทำในรูปแบบไหน ที่จะช่วยลดผู้สูงอายุให้สามารถพึ่งพาตนเองได้หรือจะสร้างแรงกระตุ้นเพื่อจูงใจผู้ประกอบการ
- 4) สถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปิดการค้าเสรีซึ่งจะมีชาวต่างชาติเข้ามาร่วมลงทุนทำสถานประกอบการธุรกิจ ดูแลผู้สูงอายุครบวงจร อาทิ re-hab , day care center โดยสถานประกอบการเหล่านี้จะทำการค้าเท่านั้น จะไม่ได้มาตรฐาน
- 5) เรื่องการจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์ ทางภาครัฐไม่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในหลายแห่งมีการดำเนินการต่อ แต่ยังไม่คืบหน้า ทำให้ภาคเอกชนให้ความสนใจกับเรื่องนี้มากขึ้น
- 6) เรื่องการส่งเสริมคุณค่าผู้สูงอายุ (active aging) ควรนำมาเป็นฐานกรอบแนวคิดร่วม เพื่อเชื่อมโยงร้อยเรียงประเด็นต่างๆ และมุ่งเน้นการให้คุณค่าผู้ดูแล ส่งเสริมต่อยอดวัฒนธรรมความกตัญญูรู้คุณ ช่วยเหลือดูแล บุพการีให้ขยายวงออกไป เป็นเครือข่ายทางสังคม

ในที่ประชุมได้มีข้อเสนอแนะว่า

- 1) การศึกษา Best Practice โดยการทบทวนวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นที่โดดเด่นในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อศึกษา เครื่องมือ วิธีการ ดัชนีชี้วัดความสุขของผู้สูงอายุ ภายใต้กฎระเบียบที่มีอยู่ สร้างเป็น Model ถอดบทเรียน
- 2) การออกค่ายผู้สูงอายุ จากนักศึกษาอาสาสมัครมหาวิทยาลัย ในการเข้าไปดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อกระตุ้นให้ท้องถิ่นเกิดความตื่นตัวในประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 3) การใช้กลไกของชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่
- 4) การสร้างความตระหนักแก่ผู้ปฏิบัติงานจูงใจคนทำงานท้องถิ่น โดยการประกวดชมรมผู้สูงอายุต้นแบบ

ส่วนข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ในการช่วยเหลือผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชมรมผู้สูงอายุ มีดังนี้

1) ปัญหาอุปสรรค

- (1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเข้าถึงผู้สูงอายุได้น้อย ส่วนใหญ่ เป็นการจ่ายเบี้ยยังชีพ และมีการเกี่ยวงานกันภายใน
- (2) การจัดสวัสดิการของรัฐควรให้ทั่วถึง การจัดสถานที่พักพิงยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร และบางแห่งให้การสนับสนุนเป็นสิ่งของแทนที่จะเป็นเงิน
- (3) ขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการได้รับสวัสดิการ
- (4) ชมรมบางชมรมที่เข้ามาช่วยเหลือยังขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน จึงทำให้ทำงานไม่ได้ต่อเนื่อง เช่น สมุทรสาคร เป็นต้น
- (5) การทำงานของหน่วยงานในต่างจังหวัดยังไม่ประสานงานกันเท่าที่ควร
- (6) กฎกระทรวงเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกมีแต่ยังขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง

ส่วนที่กฎหมายยังไม่ได้กำหนดคือสิ่งอำนวยความสะดวกในรถแท็กซี่ ในอาคารบ้านเรือน ที่เป็นที่อยู่อาศัย

- (7) เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุที่ยากไร้ ไม่เพียงพอ
- (8) การเบิกจ่ายค่าตอบแทนหรือค่าปฏิบัติการของอปท.ยังมีความไม่ชัดเจนจึงมีปัญหาเมื่อส่งมาตรวจสอบ แสดงให้เห็นว่ายังมีปัญหาความไม่เข้าใจในระเบียบการจ่ายเงิน
- (9) ผู้สูงอายุไม่มีสัญชาติไทยมีปัญหาก็ได้รับการให้บริการ โดยเฉพาะทางการแพทย์หรือการเข้ารับบริการที่ต้องใช้บัตรประจำตัว

2) สิ่งที่ประสบความสำเร็จ

มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือชมรมที่ประสบความสำเร็จในการให้บริการผู้สูงอายุ เช่น สกลนคร ราชสีมา เทศบาลเมืองรังสิต เป็นต้น โดยมีการให้บริการของศูนย์สุขภาพชุมชน มือสม. คูแล หรือในบางแห่งมีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและขยายการให้บริการไปยังศูนย์อื่นๆ นอกจากนี้มีโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนที่ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนมากที่เข้ามาช่วยกันดูแลผู้สูงอายุ และส่วนใหญ่ว่าประสบความสำเร็จและมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพราะการทำด้วยจิตอาสา

3) ข้อเสนอแนะ

- (1) ควรส่งเสริมการมีหลักประกัน การออมวันละบาท ควรมีการเปรียบเทียบที่ชี้ทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดการออมและการจัดการให้มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตผู้สูงอายุ
- (2) ควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงบ้านพักเพื่อก่อให้เกิดความสะดวกและปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ในบ้าน และเสนอให้ลดภาษีสำหรับผู้ปรับปรุงบ้านให้ผู้สูงอายุได้รับความสะดวกและปลอดภัย
- (3) ควรมีเบี้ยเลี้ยงให้พอสมควร. และควรเพิ่มเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากไร้ ควรเป็น 2,500-3,000 บาทต่อเดือน
- (4) ควรมีการประชาสัมพันธ์เรื่องสิทธิของผู้สูงอายุ และจัดทำคู่มือให้แก่ผู้สูงอายุในเรื่องสิทธิ
- (5) ควรมีการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุและการให้บริการต่างๆอย่างจริงจัง รวมถึงการดำเนินคดีแก่ผู้ละเมิดสิทธิผู้สูงอายุ รวมถึงการบังคับให้เป็นไปตามกฎกระทรวงเกี่ยวกับการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก
- (6) รัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้แก่เครือข่ายหรือองค์กรเอกชนหรือชมรมในการทำกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพราะปัจจุบันองค์กรเอกชน ชมรมต้องหาทุนกันเอง
- (7) ควรมีการให้ความคุ้มครองผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาสให้มีความทำงานและไม่ถูกเอาเปรียบทางด้านค่าแรงงาน
- (8) ควรปรับปรุงป้ายรถประจำทางให้มีขนาดที่ทำให้ผู้สูงอายุเห็นได้ และเก็บค่าโดยสารที่ให้ส่วนลดอย่างจริงจัง
- (9) การติดต่อราชการยังไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร
- (10) ควรกำหนดให้มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุมากขึ้นในที่สาธารณะเพราะปัจจุบันมีจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้น
- (11) ควรมีคนให้การดูแลในเรื่องการข้ามถนนเพราะผู้สูงอายุไม่อาจข้ามสะพานลอยได้

รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการ “การทบทวนเอกสาร ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ” สัญญาเลขที่ TGR1 54010
โดย รศ. ณรงค์ ใจหาญ สนับสนุนทุนโดย แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ:พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ
(สสส.)#

บทสังเคราะห์

จากการที่นำเสนอข้อมูลทั้งการศึกษาด้านเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการนั้น ผู้วิจัยได้มีข้อสังเคราะห์ดังนี้

- I. **การแก้ไขปัญหาภาระระยะสั้น** ผู้วิจัยเห็นว่า การกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในปัจจุบัน มีปัญหาในเรื่องการให้บริการที่ยังไม่เพียงพอในบางเรื่องหรือบางสถานที่ และการที่ไม่ได้ให้บริการอย่างจริงจังตามที่กฎหมายกำหนด อีกทั้ง ยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนยังไม่มีแรงจูงใจให้แก่เอกชนที่จะเข้าร่วมในการให้บริการ ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาภาระระยะสั้นดังนี้
 - 1) ปัญหาของการได้รับบริการด้านสาธารณะของผู้สูงอายุที่ยังขาดอยู่ ได้แก่ การไม่มีทางเท้าสำหรับผู้สูงอายุที่ดื่มนั่งรถเข็น ทำให้ไม่สามารถที่จะเดินทางไปทางเท้าได้ หรือการที่ไม่มีที่ขึ้นลงของรถโดยสารสาธารณะ สำหรับผู้สูงอายุที่ใช้รถเข็น ทำให้ไม่อาจเดินทางคนเดียวได้ หรือการมีทางม้าลายให้กับผู้สูงอายุในบริเวณที่มีสะพานลอยเพราะสะพานลอยมีไว้ให้คนหนุ่มสาวขึ้น ไม่ได้ให้คนที่เข้าไม่ดีขึ้น หรือหากไม่มีทางม้าลายก็ควรมีผู้ที่คอยอำนวยความสะดวกในการข้ามถนนให้แก่ผู้สูงอายุ
 - 2) ปัญหาเรื่องการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละหน่วยงานนั้น ยังขาดผู้ที่ได้รับผลกระทบที่จะเข้ามาให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการให้บริการ จึงทำให้การให้บริการไม่ได้สนองตอบความต้องการและความจำเป็นของผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงควรมีการเปิดรับฟังความเห็นของประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้เสีย ผู้สูงอายุ คนพิการ เด็ก สตรี และมีการสร้างรูปแบบของการให้บริการที่ได้รับผลจริง
 - 3) เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้นเพราะปัจจุบันมีจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้นดังนั้น สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่จึงต้องเพิ่มขึ้น ตามอัตราประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นด้วย
 - 4) ควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีการตั้งอนุกรรมการของคณะกรรมการผู้สูงอายุ ในการติดตามตรวจสอบการบังคับใช้สิทธิที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าได้รับการปฏิบัติจริงจังเพียงใด และมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เช่น การมีช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ การมี

พยาบาลเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ควรมีสิทธิที่จะกำหนดหรือเสนอแนะว่าสถานที่ใดที่ควรต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เพราะในปัจจุบัน เป็นการกำหนดเป็นการทั่วไปว่าหน่วยงานต่างๆ ควรกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ไม่ได้กำหนดเฉพาะลงไปว่าสิ่งอำนวยความสะดวกนี้ ได้แก่สิ่งใดบ้างและควรกำหนดไว้ในสถานที่ใดบ้าง

- 5) ควรให้ชมรมผู้สูงอายุ มีสิทธิในการเสนอแนะแนวทางกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการ
- 6) ควรมีแรงจูงใจในการกำหนดหรือจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การลดภาษี ส่งเสริมการลงทุน การผลิตสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือให้แรงจูงใจในการผลิตเครื่องใช้ในทางอุตสาหกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น
- 7) การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้สูงอายุ ทราบสิทธิและใช้สิ่งอำนวยความสะดวกนี้ เป็นปัญหาสำคัญ ปัญหาหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้เข้าใช้บริการนี้ ดังนั้นจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องดังกล่าวให้ทั่วถึง และจะต้องระบุด้วยว่าหากผู้สูงอายุต้องการใช้บริการจะต้องแจ้งที่ใคร และที่ใด
- 8) ควรเพิ่มแรงจูงใจให้แก่เอกชนในการจัดบริการให้แก่ผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านจัดสรรให้แก่ผู้สูงอายุ การจัดให้มีตลาดสำหรับผู้สูงอายุ การมีบ้านต้นแบบสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวอาจทำโดยการร่วมทุนกับรัฐและเอกชนเพื่อผลิตหรือจัดทำให้แก่ผู้สูงอายุ

II การแก้ไขปัญหาระยะยาว ผู้วิจัยเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกนี้ ในปัจจุบันถือได้ว่า หน่วยงานที่เข้าดำเนินการมีความตระหนักและจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้แก่ผู้สูงอายุได้อย่างดี และเหมาะสม เพียงแต่ว่าจำนวนของสิ่งอำนวยความสะดวก เริ่มจะไม่เพียงพอเพราะจำนวนผู้ใช้บริการมีมากขึ้น และงบประมาณในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ เมื่อเทียบกับคนพิการ จะมีน้อยกว่า ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า นាំมีการวางแผนและการสร้างรูปแบบของการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุที่เป็นระบบ และมีความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชนในการผลิตอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น รวมถึงการสร้างมาตรการกฎหมายที่ส่งเสริมให้มีการลงทุน หรือมีกองทุนในการ

ดำเนินการให้การสนับสนุนมากขึ้นตามจำนวนผู้สูงอายุที่กำลังจะเพิ่มมากขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาระยะยาว ดังนี้

1. การปรับปรุงกฎหมาย เห็นว่า พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดมาตรการที่จัดตั้งอำนวยความสะดวกไว้เพียงพอแล้ว แต่ควรมีการศึกษาและกำหนดหลักเกณฑ์การให้บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นรูปธรรม มีมาตรฐานตามสภาพพื้นที่และสภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกนี้หากได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงและทำเป็นรูปแบบมาตรฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บริการ จะทำให้เกิดความชัดเจนขึ้น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการ ของไทย และศึกษาเปรียบเทียบกับบริการและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกของต่างประเทศ และในแต่ละภูมิภาคของไทย ว่ามีปัญหาอุปสรรคและไม่สอดคล้องกับความจำเป็นความต้องการของผู้สูงอายุในสังคมไทยอย่างไร อีกทั้งควรมีการศึกษาเพื่อวางแผนในอนาคตในกรณีที่จะมีผู้สูงอายุมีจำนวนประชากรมากขึ้นว่าควรมีแผนการรองรับอย่างไร
3. ควรมีการสร้างตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ และการให้บริการเป็นพิเศษแก่ผู้สูงอายุตั้งแต่ในระดับประถมศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความสำคัญและการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ อันจะนำมาซึ่งการสร้างค่านิยมและการตระหนักถึงการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุในอนาคตของไทยต่อไป
4. ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องในการให้บริการและการเข้าถึงบริการแก่ผู้สูงอายุและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. ควรมีการพัฒนาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้สูงอายุในกรณีที่ไม่ได้รับบริการที่เหมาะสมและไม่ได้รับบริการตามที่กฎหมายกำหนด โดยจัดให้มีนักกฎหมายที่มีความชำนาญในการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุเพื่อให้คำปรึกษาและดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการได้อย่างเสมอภาคและเป็นไปตามสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมาย เพราะในปัจจุบันผู้สูงอายุจำนวนมากยังไม่ทราบถึงสิทธิของตนจึงทำให้ไม่อาจใช้สิทธิได้ นอกจากนี้ บางคนอาจถูกละเมิดสิทธิโดยไม่อาจเรียกร้องสิทธิได้เพราะไม่มีนักกฎหมายที่จะให้ความช่วยเหลือโดยไม่คิดมูลค่า

6. ควรส่งเสริมการประกอบกิจการอุตสาหกรรม พร้อมด้วยการปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้ผลประโยชน์ทางภาษีหรือการส่งเสริมการลงทุน ในการผลิตสิ่งอำนวยความสะดวก หรือการลดภาษีให้แก่ผู้ที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่ไม่ใช่บุตรของผู้สูงอายุ เพราะปัจจุบันให้แต่บุตร และควรมีแรงจูงใจในการให้เอกชนลงทุนที่จะสร้างสถานบริการให้การดูแลผู้สูงอายุที่ได้มาตรฐานเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายที่แต่ละคนจะต้องจ้างคนดูแลผู้สูงอายุประจำตัว
7. ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดบริการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเสนอให้เป็นตัวชี้วัดการปฏิบัติงาน เพื่อส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุต่อไป

บทสรุป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีกฎหมายที่กำหนดให้พัฒนาผู้สูงอายุ และมีแผนการปฏิบัติงานที่จะต้องการจัดทำแผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งนี้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งโดยเฉพาะในเขตปริมณฑลหรือในเมืองใหญ่ๆ ประสบความสำเร็จและมีความกระตือรือร้นในการให้บริการรวมถึงการมีส่วนร่วมของชมรมผู้สูงอายุด้วย

ปัญหาอุปสรรคจึงเกิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่ค่อยเข้าใจในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ หรือขาดการตระหนักถึงภาระกิจดังกล่าว รวมถึงการที่ผู้สูงอายุไม่มีความรู้ในเรื่องสิทธิและไม่มีสภาพร่างกายที่จะเข้าถึงบริการได้

นอกจากนี้ ยังต้องปรับปรุงกฎหมายให้มีการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในอาคารที่อยู่อาศัย ที่กำหนดให้เป็นรูปธรรม การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการข้ามถนน ในรถแท็กซี่ การให้บริการแก่ผู้สูงอายุในบ้านที่เปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ การลดหย่อนภาษีให้กับเอกชนหรือบุคคลกรณีปรับปรุงอาคารบ้านเรือนเพื่อผู้สูงอายุ การบูรณาการในการให้ความช่วยเหลือระหว่างภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่เป็นระบบ

ในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในต่างประเทศนั้น ทางด้านกฎหมายเช่น ออสเตรเลีย ได้ให้บริการแก่ผู้สูงอายุในการทำสัญญาโดยมีหน่วยงานที่เข้ามาดูแลการจัดซื้อบ้าน การทำสัญญา เงื่อนไขการซ่อมแซม และการคุ้มครองผู้บริโภค³¹ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ถือเป็นการให้บริการทางกฎหมายที่ดี และน่าจะนำมาเป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้สูงอายุของไทยต่อไป

ส่วนการให้บริการด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุในต่างประเทศเช่น อังกฤษ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา มีการจัดที่พักทั้งในส่วนที่รัฐจัดการและองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร รวมถึงชุมชนและหมู่บ้านคนสูงอายุ ซึ่งจะได้จัดสถานที่พักที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและมีผู้ให้การดูแลทางด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ที่มีความชำนาญ อันจะเป็นแนวทางที่ควรนำมาใช้พัฒนาการให้บริการในประเทศไทยโดยการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประสานการมีส่วนร่วมในชุมชนด้วย

////////////////////////////////////

³¹ See The Parliament of the Commonwealth of Australia, Older people and the law, House of Representatives Standing Committee on Legal and Constitutional Affairs, September 2007, Canberra